

W. K. 8°

410

765
Maks Rječka:

NARODNA DRASTA
KATOLSKICH
SERBOW

Wosebity woćafi z Č. M. S.

W Budyšinje 1936

Z nakładom dr. J. Cyža w Budyšinje

W. K.
410

Wobsah

I. Zmysl, nastace a wuwice serbskeje narodneje drasty.	str. 3
II. Hdze je narodna drasta kat. Serbow z domom?	„ 14
III. Kajke zórła wuwužiwach	„ 18
IV. Džensniša drasta katolskich Serbow	
A Mužska drasta	„ 22
B Žónska drasta a jeje wosebitosće	
1. Wšedna drasta	„ 24
2. Njedželska wukhodžowanska drasta.	„ 25
3. Družča drasta	„ 28
4. Njewjesćinska drasta.	„ 32
5. Wšedna a njedž. drasta ženjeneje žony	„ 35
6. Kemšaca drasta	„ 41
7. Drasta slónki a kmótry.	„ 43
8. Žarowańska drasta.	„ 44
C Drasta džěci	„ 47
V. Serbska nar. drasta w naložku a wobrjedže.	„ 49
VI. Etymologija serbskeje narodneje drasty.	„ 55

Maks Rječka:

NARODNA DRASTA KATOLSKICH SERBOW

Wosebity woćah z Č. M. S.

W Budyšinje 1936

WK 8°. 410

Z nakładom dr. J. Cyža w Budyšinje

Maks Rječka:

Narodna drasta katolskich Serbow.

Česće sebi stare wašnja swjate
a wotkazanje dobrych maćerjow!
To jeno k wutrobam pak njeje spjate,
tež w drasće narodnej sej pyta skhow!
Čišinski.

I.

Zmysl, nastaće a wuwće serbskeje narodneje drasty.

Smy žiwi w času, hdyž ludy a narody so zaso dopomnja na swoje strowe duchowne a dušine mocy. Nowy čas so jasnje jewi w tym, zo njewidźimy přichod luda zaručeny w hołku a tołku nastuchnjeneho wulkoměsta, ale w čistym źórle wjesneho žiwjenja. Burski staw je zakład našeho noweho stata. Čłowjek na wsy je z tym dostał wosebity wuznam. Wulki zajim je nastal za žiwej wjesnej kulturu. Tohodla mamy tež my so čim bóle wěnować řeči, spēwej, wašnjam a naložkam, domjacej nadobje, swójbnemu a zjawnemu žiwjenju — haj, byću a tyću serbskeho luda.

Mjez druhimi swědkami, wosebje řeče a spēwa, nam ludowa drasta sobu najwuraznišo wobswědčuje dušine žiwjenje luda, jeho ludnosć, jako znamjo znutřkowneho zmyslenja. Drasta je potom tež wjele wjacj hač někajki pisany a wupikany kostim. Frinkot a wulka kopica jehličkow je pódlanske. Cyłk drasty w cyłym swoim naložku a po swojej potrjebje je to charakteristiske a zasadne! W narodnej drasće widźimy tak wulki a wažny džěl ludoweje duše.

Hdyž hladamy do stawiznow drasty, wšak zhonimy, zo tak mjenowana „ludowa“ abo „narodna drasta“ njeje po cyłej swojej wosebitosći wušla ze šěrokih worštow luda, njeje ryzy „ludowa“. Wěmy, zo je kóžda narodna drasta mjenje a wjacj „spadnjene kulturne kublo“. Tola runje tam, hdžež druge a cuze wliwy skutkowachu na zdrasćenje čłowjeka, so pomaluku tola wěsće pokazuje tworjacy duch luda. A w tym so ludowa drasta tež dospołnje rozeznawa wot powšitkowneho džensnišeho zdrasćenja, nad kotrymž knježi zawjerćena, wobužna „móda“. Móda so husto přeměnja a bórzy so pominja — a je woprawdže jenož wobstajna w swojej njewobstajnosći. Serbska narodna drasta, kaž ju tež hišće mamy pola katolskich Serbow, je

něšto cyle hinašeho! Hdyž tež wšelke wliwy módy w nowišim času narodnu drastu katolskich Serbow přelutowale njejsu — industrielny duch, kiž liči, předawa a kupuje po serijach a ručne dźěło sej njewě dospołnje wažić, so zdžěla jewi — tak tola je tu so zdžerzał wulkotny počink serbskeho luda: česćić, sebi wukhować a dale pěstować starodawne namrěte kubła svojich wótcow.

Najprjedy sebi wotmołwimy na prašenje:

Što je ludowa abo narodna drasta?

Něšto cyle wěsteho při tym widźimy a sej předstajamy. Hłowne znamjo ludoweje drasty je, zo lud wěsteje krajiny so jenak drasći. Tuta jenakosć w drasćenju je powšitkowny zakon, a kóždy so po nim ma. Tola wšelakosć a wěste rozdžěle tež tu wuzamknjene njejsu. Přeco pak wěcowne winy (objektivne) sebi rozdžěle žadaju, ženje wosobinske (subjektivne) přeća, lawny abo wašnička. Cyle jasnje to na přiklad widźimy w tym, zo lud nimo rozdžěla mjez mužskim a žónskim splahom jasnje rozeznawaše mjez drastu muža a pachola — mjez drastu ženjeneje žony a holcy! Wosebite swjedženje a swjatočnosće žadaju sej wosebitu drastu. Cyle domjace a zjawne, wjesne a cyrkwinske žiwjenje tu sobu reči. Tak nastanje wšelakosć, pisanosć a wosebitosć w ludowej drasće. Z wobrjadow a naložkow, kotrež w narodnej drasće wobkedžbujemy, roni bohate wotměnjenje. Tola pak su we wšěm wotměnjenju zaso krute mjezy a knježi tu jednota jako přenja zasada narodneje drasty. Tuta norma so samo počahuje na to, kajke płaty so trjebaju, kajke barby su přiškodne, a kak a z čim směš drastu wažnje wupyšić. Nimo rjaneho, pisaneho wotměnjenja a wulkotneje wšelakosće je w postajenych mjezach kruta jenakosć powšitkowny zakon a hłowna zasada narodneje drasty.

Z druha wobmjezuje so narodna drasta na wěstu krajinu. To wšak je mjenje wotwisne wot drasty sameje, je pak z powahi luda derje zrozumić. Wonka w žiwjenju lohcy zwěsćimy, w kotrej krajinje je narodna drasta z domom a w kotrej wsy abo wjescy hišće w narodnej drasće khodža abo so wědža na nju hišće dopomnić. — Widźimy džen narodnu drastu stajnje jenož za wěstu krajinu wobmjezowanu. Wězo mamy tež kónčiny, w kotrychž sej lud pak jenu pak druha drastu ze susodstwa bóle waži, abo je samo móžno, zo na pomjezach so wutwori wosebita namjezna drasta. Cyle wěsće w serbskich narodnych dra-

stach, nětčišich a zašlych, w přirunowanju zwěsćimy tak mjenowanu překhodnu drastu, kotraž je jenož w někotrych wjeskach z domom, po wšelakich wosebitosćach pak ju ani tej ani tamnej drasće ličić njemóžeš.

Wšelake winy postajichu tute krute zwonkowne mjezy: husto je přiroda k tomu nućila, kaž hory, řeki, lěsy abo běchu to něhdyše politiske mjezy abo často tež konfesionelne přičiny. — Rady wšak runje pisanosć a wšelakosć w narodnej drasće nas wabi a k tomu zawjedže, zo wídžimy w narodnej drasće dušu a dušinu powahu luda najlěpje a najjasnišo stołmačenu. Je zdžěla tomu tak, ale jenož zdžěla. Nihdy njemóžemy cyłu ludowu drastu měć za dospołny, jenički a najčisćiši wuraz jeho powahi. Štóz by cheył hinak wo wěcy myslić, by derje a slódecy sonił, woprawdžitosće njewidžo.

Cyle napadnje pak stejitaj přećiwo sebi narodna drasta a nowočasná móda. Ludowa drasta ma zastarski raz a je po svojich stawiznach z wulkeho džěla drasta zašlych časow. Hdyž tež žana džensniša ludowa drasta w swoim cyłku 15. lětstotk njepřesahuje, tak směmy tola k tomu přihłosować, zo wjetše přeměnenje w narodnej drasće so sta před lětdžesatkami, haj samo před někotrymi sto lětami. Kajki plat so trjeba, kak so přirěza a zešije a kak cylej swojej wokolinje přisteji, dawaju narodnej drasće tamny znaty swojoraz a ju dospołnje přez naložk a wobrjady wuzběhnu wot džensnišeje měšćanskeje módy.

Za ludowu drastu bychmy tak měli drastu, wobmjezowanu na wěstu krajinu, jednotneho a zastarskeho razu.

W cyłym srjedžowěku njeznajemy ludowu drastu w tuym zmysle. Stalěta dolho so wšitke stawy narodow a ludow narodnje jenak drasćichu. Wokoło 10. lětstotka zadobrywachu so z rańšeho kraja wliwy a wutupichu tamne woprawdžite prastare narodne drasty wšelakich ludow hač na někotre zbytki. Drasta srjedžowěka bě skerje drastastawow, nic pak zhromadna ludowa drasta. Kóždy staw so po swoim wašnju woblekaše. Bur cheyš być knježk, runja „wyššim stawam“ — měšćanam a zemjanam, a to tež w drasće. Burski džělański kabat so zhubi. Bur so „po knježsku“ drasćeše. Njemóžemy pak potom wjacý řečec wo ludowej drasće, přetož njebě w tym padže ničo druhe hač prózdna imitacija, hołe počinanje. Serbja, kiž běchu hižo stalěta z krewju a zemju k němskej wótčinje zwjazani, njemóžachu so módam tamnych časow zmyně, kotrež so

na cyłu Europu wupřestrěchu. Tohodla zjewy z krótka rysuju.

Wokoło 14. lětstotka předoby so francowski přiklad a stupi na město narańšeho štila. Tutón kostim bě wuzki a po času čłowjeka přepjaće zespina. Započatk 16. lětstotka sej myslachu, zo dostanu lěpši a za čłowjeka dostojniši kostim, ale přińdže reakcija w dospołnje njelepej a njepřirodnej španiskej módze. Bórzy so nowy francowski wliw jewješe a spěšnišo hač hdy přjedy so w dalšich lětstotkach přeměnješe. Wulke a wažne přemějenja na polu drasćenja ze španisko-francowskeho časa 17. a 18. lětstotka su runja wšěm němskim narodnym drastam so tež w kóždej serbskej narodnej drasće wuskutkowale. W tutych přeměnjach mamy tež jedyn korjeń we wuwieću serbskich narodnych drastow.

Tutym cuzym wukrajnym wliwam hołdowachu wječchojo a zemjenjo. Tež bohatym měščanam so tute cuze počinanje lubješe a skónčnje tež wašnička začahnychu do šerokich worštow luda. Dołhi bě to puć a dołhe to lěta! Džěše to pomalu w zašlych lětstotkach a wjesnemu ludej bě móžno, nowotarstwu scěhować. To bu hinak, jako so stare wumějenja za stajne wuwieće pominychu, rozdžěle mjez wjesnym a měščanskim žiwjenjom w 17. a 18. lětstotku so powjetšichu a wjesnjani so po něčim wšemu měščanskemu wliwej a nowotarjenju wotkhili. Ludy abo splahi wěsteje krajiny dale wuwieće powšitkowneje měščanskeje módy wotpokazachu. W tutym nowym rozwiću widzimy spočatki džensnišeje narodneje drasty. Kostim so nakrajnemu žiwjenju dospołnje přiměri a cyle na swoje wašnje so nětko drasta wjesnjana wuwywaše.

Njeh ma narodna drasta wjele zhromadneho z něhdušimi cuzymi měščanskimi módami, tak tola žana ludowa drasta nihdy njeje někajki njeswobodny a njewólniski wotklepk wašničkow tamneho časa. Přez zasadne, cyłkowne přemějenje, kiž so w drasće sta, dosta narodna drasta wěsty swojoraz, jeničcy zrcumliwy přez samostatne wuwieće, kotrež je prawa narodna drasta stajnje hač do džensnišeho dnja wobkhowała.

Njedźiwajo sylnych wliwow tamnych měščanskich módow ma pak wosebity wuznam runje serbska narodna drasta, kaž ju znajemy z Delnjeje Łužicy w Blótach, kaž ju mamy w serbskej holi wokoło Slepoho, kaž ju widzimy wokoło Wojerec, kaž džensa ju noša naše katolske Serbowki a kaž ju mějachu evangelsecy Serbja mjez Budyši-

nom, Lubijom a Wósporkom. We wšitkej tutej drasće su so nam zdžeržale džěle a zbytki z prasłowjanskeje doby. Po swojim wašnju su so dale rozwiwale — a my smy džensa swědkojo tutoho wuwća. Pokazam pozdžišo na někotre tute prastare powostanki w drasće katolskich Serbowkow. Wěc, mjeno a jeje nałožk nam jasnje wo tym swědča.

Najprjedy pak podam někotre pokazki, zo je tež katolska serbska drasta woprawdže stala pod španisko-francowskim wliwom 17. a 18. lětstotka.

M u ž a c a d r a s t a :

Rěču tu wo stawizniskich džělach drasty. Runja wšěm Serbam su džěn tež katolscy Serbja před lětdžesatkami mužacu narodnu drastu wotpoložili. Ze wšelakich rysowankow a wobrazow znajemy krótke kholowy z tamneje doby, kaž běchu něhdy pola katolskich Serbow z wašnjom.¹ Mužaca narodna drasta 17. a 18. lětstotka znaješe jenož krótke kholowy wšelakich družinow. Ženje ni khodžachu džělawy džěn w jednorych čornych kholowach z rubjaneho platu, nježenjeni we wšědnych pumpawach abo we wuzkich swětłych kholowach z wulkimi kneflemi po bokomaj, k tomu jednore nohajcy. Njedželu běchu w dołhich šěrokih pumpawach a w bělych nohajcach. Wobě družinje kholowow běštej tehdom pola wyšich stawow z wašnjom. Samo při wulkich a wažnych swjatočnosćach khodžachu młodzi w šěrokih pumpawach. Na jenej rysowancy z lěta 1712 (wobraz č. 1) steji nawoženja we wulkich pumpatych kholowach hač do poľ bristwow. Po bokomaj wisatej wulkej čerwjenej čeci. Tak mamy samo pumpawy w swjedžeńskej abo w „kemšacej“ drasće! — Po prawom wšak so tomu njedžiwamy: Wobkedžbujemy džěn tež džensa hišće, zo kóžde nowotarjenje so najprjedy pokaže w swjedžeńskej a po času hakle so wot tam do wšědneje drasty dobywa. Krótke kholowy wšěch družinow pokhadžeja ze španisko-francowskeho časa, njech su to pumpawy kaž je serbski bur znaješe wokoło

¹ Wosebje: Haupt-Smoleř, Pěsnički Serbow Hornjeje a Delnjeje Łužicy, II. přidawk. 1841/43. — Costumes in Sachsen, Bilder von Samuel Graenicher, č. 7. 1805. — Schmidt-Seyffert-Sponsel, Sächsische Volkstrachten u. Bauernhäuser. 1897. — Tute žórła plaća za drastu katolskich a ewangelskich Serbow Hornjeje Łužicy. Rozdžěle w mužskej drasće njeběchu tak wulke, kaž w žónskej. To na př. z teho spóznamy, zo na znatym wulkim klobuku ze šěrokimi kromami pola evang. Serbow z wjetšej zaspinku wohladamy („šnalu“), katolscy sej to mjenje abo zcyła njewažachu.

1700 abo njech krótke kholowy, šěroke abo wuzke, z pozdžišeho časa.

Zajimawe tohorunja je, kak so Serbja drasćachu. W starych spěwach, kiž je nam naš wulcy zaslužbny Jan Arnošt Smoleń zakhował, wjele słyšimy wo „črijach šnatych“ a „z bantom te črije“, jako staršeho pokhoda. Wobě družinje husto dosć z wysokimi pjeńkami — wosebje tež pola muži nadeńdzemy.² Njeběchu potajkim přeco tak skromni kaž so to druhdy wukhwaluje! Štóž cheyš se sej něšto być zdać, khodžeše na wysokich pjeńkach.

1. Rysowanka z lěta 1712.

Na slawnym wobrazu z lěta 1712, kotryž nas tež tudy derje powučí, spóznamy jasnje nizke črije z wulkej zaspinku pola nawoženje a pokhileneje wosoby na lěwo. Z cyla zdadza so zaspinki při njeźelskich črijach być něšto cyle wažne za tehdyši čas. Tamny rysowar je derje wobkedźbowal a potom to tež jasnje na łopjeno swojeje matrikle nam zwěčnił. Zaspinki su w originalu khětro

² Samsny raz, kaž pola: Hottenroth, Deutsche Volkstrachten I, wobr. 12, 7. a 9. wos.

wulke a nimo toho hišće čerwjene pomolowae. Njewěrju, zo je to připad a lawna rysowarja. Srjedźna žónska je tohorunja „w črijach šnalatych“. Cyle napadne pak su pjeńki samo pola wosobow, kiž su po zdaću we wysokich škórnjach. Škórnje a škórnički su tohorunja wašnička tamneho časa. Wysoke pjeńki njeběchu ničo žadne. Žitawski wukaz 25. januara 1655 swojim krajanam zakaza, „w črijach z wysokimi pjeńkami a tolstymi pódušemi“ khodźić.³

Tež staroserbsku „suknju“ čas přelutowať njeje. Tamny dolhi, čorný abo módry kabat w njedźelskej mužacej drasće je tohorunja powostanka po módze zwjeršnika abo „mantla“ ze 17. a 18. lětstotka. Staj w serbskej narodnej drasće do jeneho kruha přešloj. Nježenjeni hólcy khodzachu w něšto krótsim šěrym, brunym abo čerwjenym kabaće, kiž bě přědku bohaće wupyšeny. W dolhim kabaće hač do kulkow je na wobrazu č. 1 zwóńk, hornja wosoba na prawo. Kabat je z wulkimi tresami wudebjeny a ma na rukawomaj swětle wuhornčki a wulke knefle. Mužskej wosobje z lěwa matej po khribjeće mały rózkaty khornař, pola nawoženje je nimale třirózkaty. — Smoleř wo podobnych mužskich kabatach reči. Krótki kabat z jedno-reho płatu za wšědne dny mjenuje „pikešu“. Džensniša starša generacija jón hišće pomni. Njedźelu abo při wurjadnych swjatočnosćach woblečechu so „suknju“; běše ze sukna kaž mjeno hižo přeradží. Suknju abo „čornu suknju“ smy hač do džennišeho dnja wobkhowali, jenož, zo je w přirězku cyle po powšitkownym zdrasćenju. „Kabat“ bě z płatu a dolhi hač k zemi. We wječornych katolskich kónčinach a w Delanach džensa khodža w „kapje“, wokoło Budyšina a Radworja w „jacy“ abo tež w „kabaće“. Slowo „kabat“ je so zdžela hišće zdžeržalo.

W Delnjej Łužicy staj pječa swataj nawoženje a nje-wjesty „družba“ a „poddružba“ z mječom wopasanaj⁴, husto samo měješe nawoženja pak mječ, pak zastarsku brón při sebi⁵. — Tute „wobronjenje“ njeje ničo noweho. Hižo wokoło 1700 pristupi nawoženja k wołtarjej z dolhim mječom wopasany, kaž nam to wobraz 1 swědči. To same powěda Jan Hórcanski⁶. — Tute wašnje wobronje-

³ L. Bartsch, Sächs. Kleiderordnungen, str. 6.

⁴ Edm. Schneeweiß, Feste u. Volksbräuche str. 27.

⁵ Samsny, str. 136.

⁶ J. Hortschansky, Laus. Provinzial-Blätter. 1882. I, str. 136. Wo samsnym wašnju na balkanje spomni L. Kuba. Č. M. S. 1931. Str. 96.

nja pokhadža z 2. połojcy 16. lětstotka. Po 30lětnej wójnje so tak rozšěrješe, zo bu zadržach. We wšelakich kónčinach so njepočinkej wobarach. We Wojerecach bě hižo 1606 kruće zakazane, „z brónju do korěmy přińć!“ Kohož lepichu, z 15 małymi grošami pokhlostachu.⁷

Móda čłowjeka wobkuzła. Samo do włosow bě ludźom zajěła a to khětro jara! Štóž so k wyššim stawam ličeše, měješe „cuze włosy“. Włoseńca abo parika, kaž bě z wašnjom w drasće stawow w 17. a 18. lětst., ke kotrejž drje sej Serbja njezabudźichu, hakle po wšelkich předkhadnikach so nad čłowječej mudrosću zahnězdzi. Po krótkich włosach ze španskeho časa zadoby so z Nižozemskéje wašnje dołhich włosow. Dołhe włosy měc bě něšto wurjadne a wosebne. Bu tehodla nižšim worštam zakazane. Nastachu bitwy a zwady dołhich włosow dla — a džiwni ludźo sej dołhich włosow dla do włosow dachu! „10. febr. 1624 bu samo burski pohonč Domaš ze Šlegla na Hiršfeldskej drózy pola Žitawy wot „dospołneho zemjana“ dołhich włosow dla zakłóty.“⁷

Tak tež krajne stawy Hornjeje Łužicy so z wašnjom zaběrachu a 22. oktobra 1652 w Zhorjelcu tole zwuradźichu: „Die Herren Stände von Land und Städten des Markgrafthums Oberlausitz haben am Landtage Bartolomäi einen einhelligen Schluß gemacht, wegen der langen Haare, welche die Bauern und ihre Knechte — Jungen bishero getragen, darüber bei den gehaltenen Landtagen allerhand Beschwer einkommen, daß diejenigen Bauersleute und Knechte, so lange Haare trügen, sich trotziglich unterstünden, die dergleichen Haare nicht hätten, zu verachten und fast neben sich in Diensten und sonst nicht zu dulden noch zu leiden, daher dann vielmahl große Schlägereien, in denen Gerichten und anderswo vorgegangen und zu besorgen, sofern diesen und andern daraus kommenden Übel in Zeiten nicht gesteuert werden sollte, daß diese Leichtfertigkeit je länger je mehr einreißen und zunehmen, ja endlich wohl gar Todtschläge causiren dürfte, welches denn keineswegs weder bei Gott noch der ehrbaren Welt zu verantworten seyn sollte.“

Tehodla bu potom „Zu jedermanns Wissenschaft publiciret, daß allen und jeden Bauern sie wären gleich Wirthe oder Knechte, bey willkührlicher Strafe, welche eines jeden Orts Herrschaft anheim falle, lange Haare zu

⁷ L. Bartsch, op. cit str. 4 a 6.

traugen, öffentlich und ernstlich verboten seyn und deren keiner andere Haare, als die uralten Bauern Kolben tragen und führen sollte.“⁸

Krajne stawy wosebje wuzběhnychu, zo měješe so „patent“, kaž wukaz mjenuja, po cyłym kraju z klětkow po Bcžich službach w němskej a serbskej rěči wozjewić. — Skutkował a ludžom do kreje a pomjatka wukaz najskěrje přešoł njeje: Rozprawy a rysowanka z lěta 1712 nam to jasnje dosć praja. Wukazow wo drasćenju bě jich mjenujcy telko, zo běchu ludžo z nimi wjacjacy hač nasyceni!

W časach, hdyž dolhe włosy pola muži njeběchu hišće ničo žadne, bě nahlowny přikrył samo na sebi njetrbawši. Hłowa džěn hižo bě přikryta! Tola khodžachu tež mužojo, kaž so dopokazać hodži, we „wysokim klobuku“ abo cylindru, kaž to na wobr. 1 widžimy. Je tehorna ze 16. lětstotka.⁹ We swjatočnej drasće braški je ze smahowacym wupyšenjom hač do džensnišeho dnja wobkhował, njech je tež džensa cyle nowočasny.

Žonjaca drasta:

Tež w žónskej drasće njeje tomu wjele hinak, hdyž ju tež přeco tak lohko njepřewidžimy, kaž mužsku drastu. Tohodla jenož to najwažniše a najnapadniše wuzběhnu. To však dyrbimy wuznać, zo žónska drasta so njeje tak měla po měščanskich módach, kaž mužska a je přez to narodny raz tež lěpje zdžeržala hač mužska drasta.

Stara žónska suknya bě dolha a na ramjenjomaj wotpočowaše. Wokoło pasa so wuwjaza. Hakle w 16. lětstotku běštej z cylej dolhej suknyje dwaj kruhaj:¹⁰ Džensniša suknya, kiž na bjedromaj wotpočujcy so wot paska započina, a štałt. W serbskej narodnej drasće to džensa powšitkownje widžimy. Na kóncu zašleho lětstotka khodžachu katolske Serbowki w dolhej čornej sukni hač na zemju¹¹. Rěkachu jej „šórc“ abo „šórcelca“, drje po němskim „Schurz“. Słowo šórc pokazuje na raz zdrasćenja, kaž so něhdže na kóncu srjedžnowěka do narodnej drasty předoby: Přenjotny njeje „šórc“ — — to samsne plaći tež za džensniši „šórcuch!“ — — byrnjež so jako

⁸ Weber, Aus vier Jahrhunderten. I. zwj. Der Mantelstreit in der Oberlausitz. 1720. Str. 169

⁹ Hottenroth, Deutsche Volkstr. I. fig. 7, 1.

¹⁰ Přirunaj: Karl Spieß, Die deutschen Volkstrachten. 1911. Str. 17.

¹¹ Smoleń, op. cit. str. 210. W Radworju móžach so wo tym hišće sam přeswědčić.

zwjeršna drasta nosył, bjez dalšeho přikrywa, ale tamna wjele bóle wažena p i s a n a s p ó d n j a s u k n j a je prawa staroserbska suknya, džens t. m. „dobra“ suknya, dokež je tež sobu najdróžša. Běše ze sukna. Najlěpši to płat, kiž w zastarsku znajachu. Wšě druhe suknye su ze pozdžišeho časa a su „lózše“. Běchu z woprědka runja šórcuhej (z něm. Schutztuch) zwjetša jenož k temu, zo bychu „suknju“ derje zdžeržale. W pozdžišim času hakle so na jich samsnu rjanosć a khmanosć džiwaše. Tež „falu“ stari Serbja njeznajachu. Je z nowišeho pokhada.

Zo pak njeby suknya wažnosće cyle zhubila, bě zwjeršna suknya abo tež šórcuch zwuzběhany, tak zo bě wjetši wobrub hišće widžeć. Slónka a njewjesta na wobr. 1! Jako bu z wašnjom, drastu z pisanym płatom wupyšić, dóndže to w narodnej drasće katolskich Serbow k tomu, zo delnju kromu suknye z drohim somotom wobrubichu. To je džensa tomu hišće tak, jenož z tym rozdžělom, zo lohka zwjeršna suknya spódnju dospołnje zakrywa.

Z cyla dopomina džensniša žónska suknya khětro na wašnička minjenych časow. W nimale wšěch němskich narodnych drastach ma žónska suknya faldy abo falčki a tež w serbskej narodnej drasće je wobkedžbujemy. Tola pytnjemy hnydom małe rozdžěle: Šórc evang. Serbowki měješe pječa wot horka hač dele wulke krute faldy, pola katolskeje Serbowki pak nic¹². Kóžda suknya w serbskej katolskej drasće ma džensa wokoło paska małe drobne falčki, kotrež su 4—6 króc „wotzběrane“.

Suknye z faldami su stare a wašnje faldkowanja so hižo započatk 16. lětstotka w měšćanskich módach jewi.¹³ W španskej módze 18. lětstotka so předoby, nježiwajo přeco wjetšeje prostoty tuteje, a wot tam so do narodneje drasty zadoby. Wokoło dokoła nadutu formu spytaše Serbowka z tym docpěć, zo so wjaacy tolstych suknyow zwobleka, derje z wolminu wutykane („wotěrowane suknye“). Hač do wójnskeho časa stari ludžo w tajkej spódnjej sukni khodžachu, mjenowachu ju „póndrušk“.¹⁴ Je drje so džensa pominył. Je hižo dobre 40 lět, zo „Krejolina“ abo „rejfjana suknya“ so z narodneje pominy. To nas tež njerudži. Bě džěn dosć njelepe stworjeńčko.

¹² Samsny, str. 210. Tola pak w Radworju widžach, zo „šórc“ měješe falčki, jenož njeběchu tak napadne.

¹³ Hottenroth, Handbuch d. deutsch. Volkstrachten. Fig. 132, 7.

¹⁴ Mam to z luda. Slowo „póndrušk“ abo „pundrušk“ ani we wopismach serb. narod. drast. ani pola Pfula, Rězaka abo Krala nje-namakach.

Z najwažnišich kruhow w žónskej drasće je štałt. Je sam za so abo je k sukni přišity a je wosebje k tomu, zo bychu ćežke suknje na ramjenjomaj wotpočowale. Hrudź tež přez njón dóstanje wěstu formu. Žonjacemu štałtej slušeju „lacki“, kiž so zapinu a wutrobnjo zakrywaju. Jenož ženjena žónska abo wudowa khodži w lacach. Holca ma město teho lac, kiž pak so zašnóruje. Lac wobsteji z kruteje podłohi, kiž je z čornym ćeńkim płatom pošita. Džensa jón serbska knježna jenož trjeba, hdyž je „wuslěkana“. Holći lac ze šnórowanjom předstaja praformu žónskeho korseta z dowójnskich lět. Štałt je bjez rukawow. „Kitelk“ abo značiše „rukawy“ z krótkimaj, hdyž je Serbowka „wuslěkana“ abo z dołhimaj rukawomaj (w družce drasće, hdyž družka njeje w pjezlu) jón tohodla wudospoľni. — Njeh pak je štałt tež po přikładze módy ze 16. lětstotka so tola njeje w serbskej drasće wšej přeměnitosci klonil! Je we wěstym času z měščanskeje módy wušol a wot tam po swojim so wuwil. Jenož tak móžemy wšelake formy zrozumić. To samsne plaći za holći lac abo lac.

Tež jara waženy a swjatočny žónski pjezl je džěčo swojeho časa, znajmjeńša po přirězku. Najlěpje to spóznamy na sylnje wukładženych hornich rukawach.

Nihdže so w serbskej drasće dale njespomni wo wosebitym wodžeću šije. Wěmy wo wokołošijacym rubišku, ale mało je znate, zo měješe tež katolska narodna drasta t. m. wokruž a to w družce drasće. Mała „riža“, kiž jenož tak ponižnje pod kornarjom pyšneho družceho sačka kuka, je mały zbytk wulkeje zańdzenosće! Wokruž, něhdy horni džěl při košli, bě junu wo wjele wjetša, hdyž tež wěsće nic tak wulka, kaž tamny wobručowy „kornar“ w družce abo njewjesćinskej drasće Delnjołužičanki.

Wot starodawna sem je Serbowka zwučena, měc krotu frizuru. Włosy běchu a su džensa hišće zhladkowane; srjedźna hasa je drje z nowišeho časa. Serbowka frizuru mjenuje „hładženjo“. Něhdyše powšitkowne wašnjje, włosy z cokrowej wodu při placnyć, zo by sej „hładženjo“ zwěsćila, abo dawno zabyte wašnička někotrych rjanow linkow: z molowanymi ličkami so druhim lěpje spodobać, njeje nič nowe! Wšak džěn někotrežkuli měščanskeje damje dyrbitej pomada a barbički džensa hišće dopomhać, hdžež je trjeba!

Drohotne wupyšenje z pjenjezami, paćerkami a šnórami, kaž ma je družka abo njewjesta, je wašnjje pychać-

skeho časa 15. a 16. lětstotka. Z druhého wukaza wo serbskej drasće z lěta 1654 směmy sudzić, zo so Serbowka z drohotnymi bantami a paćerkami rady pyšeše. Krajne stawy mēnjachu, zo maja přećiwo tomu zakroćić. Rěka tam we wukazu Budyskeho sejma z lěta 1624:

„Denen Wendischen Bauersleuten und Knechten ist, damit ihre überhand nehmende Hoffarth gestillet werden möchte, zu vorbiethen, die kostbaren Bänder und Federn umb die Hütte, wie auch die Stiefeln mit Absätzen und die verbrämten Stolpen zu tragen, item: daß denen Wendischen Mägden die theuren Bänder umb die Köpfe wie auch Halsbänder von Kcrallen zu tragen, vorbothen seyn soll.“¹⁵

Sym na někotrych přikładach pokazał zwiski mjez katolskej narodnej drastu a zdrasćenjom zańdženych časow. W kóždej narodnej drasće tajke zwiski z cuzymi wukrajnymi módami jenak zwěsćiny, wšo jene hač w němskej abo serbskej narodnej drasće. Tak je tež tuta naša narodna drasta zdžěla „spadnjene kulturne kublc.“ Hdyž pak serbsku ludowu drastu studuješ a za njej slědziš, maš wšelke ćeže, dokelž nimo wšedneho a powšitkowneho wuwieća narodneje drasty, na př. wšěch němskich ludowych drastow, mamy tu džěle a zbytki praslówjanskeje doby. Njehodža so zamjelčec a njemóžemy je přec! Wšitko pak je tudy zrostło k dospołnemu cyłkej. Pozdžišo hišće spóznejemy, kak lud tamnu njetrajnu módu při wza, ju k swojemu wjesnemu žiwjenju přiměri a cyłu drastu we swojoraznych formach do harmoniskeho cyłka skowa.

II.

Hdže je narodna drasta katolskich Serbow z domom?

My Serbja Hornjeje a Delnjeje Łužicy nimamy zhromadneje a jednotneje narodneje drasty. Narodna drasta muži je so pola nas nimale pominyła. Jenož zbytki a powostanki tu hišće su. Skoro wšudže wobkedźbujemy, zo je žónska we wjesnym žiwjenju konservativniša hač muž a krućišo staronamrěte kubla pěstuje a haji. — To, štož jednotliwe narodne drasty mjez sobu rozeznawa, wiđzimy w razu wupyšenja hłowy a we wudebjenju zwjeršneje drasty a dale w pisanosći a w razu cyłkej drasty. Wosebje pak so w tym mjez sobu rozeznawaju, hdy so jed-

¹⁵ Abraham Frenzel, Historia populi ac rituum superioris Lusatiae. Str. 83.

notliwa drasta trjeba na př. při družćenju, při slónčenju abo hdyž so njewjesta hotuje. Mamy-li so tak po najwjetšich rozdžělach w cyłych Serbach — wot Łužiskich Horow hač dele do Blótow — 6 wšelakich skupinow něhdyšeje a džensnišeje narodneje drasty zwěsćimy:

I. W Sakskej Hornjej Łužicy.

1. Narodna drasta katolskich Serbow we Budyskim a Kamjeńskim wokrjesu a k tomu Kulowska wosada w Pruskej.
2. Narodna drasta ewangelskich Serbow mjez Budyšinom, Lubijom, Wósporkom-Minakałom a Rakecami. Drasta so wšědnje wjacy njenosy. Jenož při wosebitych skladnosćach ju wohladaš.

II. W Pruskej Hornjej Łužicy.

3. Wojerowska drasta a narodna drasta Rózborskeho wokrjesa: Klětno, Rychwałd a Krjebja.
4. Slepjanska drasta w Mužakowskich kónčinach.

III. W Delnjěj Łužicy.

5. Hródkowski wokrjes a nawječorne strony Kalawy.
6. Khoćebuz a wokolne wsy Gubna, Lubina a Blóta, jako najznaćiša krajina delnjołužiskeje drasty.

Džensa su hišće žiwe: Blótowska, Slepjanska, Wojerowska a Budyska narodna drasta.

Nas tudy zajimuje 1. skupina: Budyska drasta abo narodna drasta katolskich Serbow. Mjezy krajiny, hdžež je tuta drasta z domom, widžimy na kartcy w přilozy. Wokoło Budyšina so najdale k juhu wupřestrěwa, k dolhemu wječoru hač ke Kamjencej a wot tam přez Serbske Pazlicy, Šunow dele do Pruskeje: Kulow je tam srjedžišćo. — Wulke koleno je wokoło Rakec a Njeswaćidła a k ranju pomjezy hač k Radworjej (Měrkowej) sahaju. Budyšin słuša do tuteho wobwoda. Někotre wjeski wyšše Budyšina samo hišće k tomu słušeju: Hornja Kina, Hrubjelčicy. Kamjene leži z boka. Kulow je w połnocnym džěle srjedžišćo katolskeje narodneje drasty. W ranju mamy cyle wosamoćenu mału wosadu: Zdžěr z Brěmjennom.

Tuta poslednja wosada je wosebje zajimawa. Leži sama za so, džělena wot drastoweho cyłka přez wsy sylneje industrije. By tu hnydom była skladnosć, so hrěšić na

industriju, kotraž niči wašnja a naložki. Husto to słyšimy. A tola stajnje tomu bjeze všeho tak njeje! Wěm so hišće derje dopomnić, zo tójšto katolskich Serbowkow jězdźachu džen wote dnja do twornjow na džělo w swojej narodnej drasće. Tež potom po dołhich lětach, hdyž so zaso do stareho burskeho džěla wrócihu, nošachu dale swoju narodnu drastu. A tak je so tež w tutym wot drastoweho cyłka wotdžělenym kućiku, serbska drasta zdžeržala, nježiwajo industrije, kotraž jón wobdawa. Tež w kónčinach z wulkim wobkchodom (Pančicy, Budyšin město!) je so hišće zdžeržala — a narodna drasta so zdžerži tak dołho, kaž so čłowjek znutřkownje njewotrjeknje wot narodneje drasty, so k njej njewotcuzbni a sebi swoje zhromadne wjesne burske žiwjenje a sebjewědomje waži a na nje sej něšto być zda! Chcemy so nadžijeć, zo tuta stara duchowna krutosć we zmyslenju, kiž je tež stajnje była k zbožu cyleje wótčiny, so njeby přelamała a zo so njeby wotcuzbjacy duch so nawalił do serbskeho luda a jeho zbytnje narodneje drasty.

Podžěl luda, kiž w narodnej drasće khodži, hodži so wšelako statisticy zwěsćić a procentualnje na powšitkowne wobydleństwo rozličić. Znajemy tajke džěla. Tak zajimale kaž tajke přepytowanja a nadrobne rozličjenja su, nam tola mało přeradža wo znutřkownym žiwjenju drasty a čłowjekow, kiž sebi hišće narodnu drastu waža. Sym so tohodla spokojil z tym, zo podam mjena wsow a wjeskow, z cyrkwinej wsu jako zhromadnym wosadnym srjedzišću, a zo mjenuju pozdačnu ličbu wosobow, kiž džensa hišće noša narodnu drastu w katolskich kónčinach.

Hdyž mamy so po hamtskej statisticy z lěta 1925, tak ličimy wokoło 9 500 katolskich Serbow w sakskej a 2 200 w pruskej Hornjej Łužicy, mjez nimi wokoło 6 200 žónskeho splaha.¹⁶ Dokelž wěmy, zo w katolskich kónčinach zwjetša kóžda žónska nosy swoju narodnu drastu, směmy so spušćeć na dobre 5 000 abo 6 000 wosobow, kiž wšědnje hišće khodža w katolskej serbskej drasće. W nabožnje a narodnje naměšanych wjeskach, na př. w Hrubjelčicach w Budyskej, we Žuricach Wotrowskeje abo w Koćinje

¹⁶ Felix Burkhardt, Die Entwickl. d. Wendentums im Spiegel der Statistik. 1932. Langensalza. Heft 6 der „Forschungen zu Geschichte und Volkstum der Wenden“. Wo wobmyslenjach, kiž mějachu někotři drje tu dla rozličjenja a přidželenja Serbow, tudy njerěču.

Kulowskeje wosady maju so Serbja husto dosć krućišo po starych nałožkach drasty hač we wjeskach ze zhromadnym wobrjadom drasty. Znajmjeńša pak so jim runaju.

Wsy a wjeski z narodnej drastu
katolskich Serbow.

I.

1. Budyšin, Ratarjecy, Hrubjelčicy, Čěchorjecy, Hornja Kina, Wuricy, Bozankecy, Hněwsecy, Dalicy, Małsecy, Wownjow, Čemjercy, Zajdow, Slona Boršć, Džěžnikecy (15).
2. Radwoń, Bronjo, Łupoj, Łupjanska Dubrawka, Radwoński Hajik, Kamjenj. Hajik, Kamjenej, Měrkow, Lutowč, Stare a Nowe Boranecy, Křibjeńca, Khelno, Šmochéicy, Čorny Hodleń, Miłkecy, Stróžišćo, Khasow, Łuh (19).
3. Zdžěr a Brěmjo (2).

II.

4. Wotrow, Nowe Městačko, Kašecy, Žuricy, Krěpjecy, Jawora, Cehelńca, Kanecy, Nowy Dwór (9).
5. Khrósléicy, Marijna Hwězda, Pančicy, Kukow, Stara Cyhelńca, Miłočicy, Swinańnja, Zejicy, Lejno, Časecy, Wučkecy, Pozdecy, Nuknicy, Prawočicy, Łusč, Hora, Nowy Łusč, Bóšecy, Nowe Bóšecy, Jaseńca, Hórki, Łomsk, Worklecy, Kozarcy, Wudwoń, Wěteńca, Pěčecy, Kopřin, Nowa Jaseńca, Nowa Wjeska, Směčkecy, Dobrošicy (32).
6. Njebjelčicy, Serbske Pazlicy, Pěskecy (3).
7. Baéon, Přěčecy, Čornecy, Liboń, Haslow, Banecy, Sulšecy, Łahow, Nowy Łusč, Čěškecy (10).

III.

8. Ralbicy a Róžant, Hrańca, Sernjany, Koslow, Nowoslicy, Konjecy, Šunow, Smjerdźaca, Łask, Nowa Smjerdźaca (11).
9. Kulow, Kulowe, Němcy, Brěžki, Hózk, Rachlow, Koćin, Salow, Šulšecy, Lubosć, Dubreńk, Nowa Wjes (12).

Tak w něhdže 110 wsach a wjeskach katolsku serbsku drastu wohladamy. Sym tež mjenował wjeski, hdžež su jenož někotre wosoby w tutej narodnej drasće. Cyłu katolsku krajinu sym dźělił do třoch wotdžělenjow. Ke krajinje I na kartcy w přidawku slušeju serbske wosady Budy-

šin, Radwoř a Zdźěř. Ke krajinje II Wotrow, Khrósćicy-Marijna Hwězda a Baćoń. Ke krajinje III slušeja nimo Njebjelčic naše Delany: Ralbicy, Róžant a Kulow. Tute tři je rozdźelenje je nuzne. Hdyž je drasta katolskich Serbow tež hewak jenaka, tak su tola tež małe rozdźěle jeneje a teje sameje drasty, na př. Radwořskeje a Delanskeje družki a njewjesty. Rozdźěle njejsu napadne a jewja so wosebje w tym, zo dźěle drastow maju hi naše mjeno. Radwořskemu „hiplej“ we Wotrowje „woblekar“, w Ralbicach „krótka kuta“ a w Kulowje zaso „jekl“ rěkaju. Kulowske „tykawčki“ su w Róžeńće a Ralbicach „nabočniki“, we Wotrowje a Khrósćicy „nabočnički“ a w Radworju „pobočniki“. Radwořčanka so přeco „kapu“ staja, Khrósćčanka za to „měcu“, Kulowčanka pak je we „hawbje“ najradšo!

III.

Kajke źórła wužiwamy, hdyž chcemy serbsku abo katolsku serbsku narodnu drastu studować?

Za pominjenu drastu su přenje źórła ludowe muzeje. Za nas drje wosebje: Naš serbski muzej w Serbskim Domje w Budyšinje a Oskar-Seyfertowy muzej w Drježdžanach. Serbski muzej w swoim nowym kabaće nas we wšelkim nastupanju lěpje wo serbskej narodnej drasće powučić hač Drježdžanski. Dospołnaj wobaj hišće njejsaj. W starych drastowych křinjach a lódkach někotrehožkuli serbskeho domu so hišće tójšto materiala khowa. Dyrbiš jenož druhdy k temu měć kusk čušlateho nosa. Někotre serbske towařstwa maju drastowe wotdźěle. Tam so dosć maćizny namaka. Dalše źórła su drastowe wukazy ze 16., 17. a 18. lětstotka. Za nas Serbow staj wosebje wukazaj z lěta 1652 a 1654 wažnej. (Krajna statna biblioteka a hłowny statny archiv w Drježdžanach khowatej wjele materiala).

Direktne rozprawy wo serbskej narodnej drasće mamy pola: Abraham Frenzel (Brancel) w swojej: „Historia populi ac rituum superioris Lusatiae“. 1728, V. staw. — Jan Hórčanski: Łužiske provincialne łopjena. 1782. „Wo wašnjach a naložkach džensnišich Serbow.“ Leska, Pućowanje přez Saksku. 1785. Najstarše zwobrazowanja powšitkownje serbskeje narodneje drasty mamy z lěta 1709 z časa Korle Wulkeho w zběrey ryćinow w Drježdžanach. Wot Samuela Gränichera su rysowanki z lětow wokoło 1800. Haupt-Smoleř, Pěs-

nički hornjo- a delnjolužiskich Serbow. 1841/43. Nimoměry wulki a njedočerpany je pokład w tutych starych spěwach wo serbskej drasće a jeje naložku. W II. zwjazku mamy hłowne wopisanje drasty a w přidawku někotre wobrazy. Mjenuju hišće Kubowu knihu: Čtení o Lužici, 1925 a za Delnju Łužicu knihi wot Ewalda Müllera.

Hódnje wjele žórłow za studije serbskeje narodn. drasty je podal k. dr. Wjacslawk w swojej bibliografiji. — Pozdžišo so wopisowanja narodneje drasty Serbow jenož tak kopja — kmane a njekmane. Na někotrežkuliž žórła pak so njesměš spušćeć: pak serbsku drastu jenož cyle zwjeršnje wopisuja, pak ju po wašnju a naložku ani njeznaju abo su wopaki wobhonjeni.¹⁷ K tomu někotre příklady: Znata slědžerka narodnych drastow Rose Julien piše w nastawku „Němske narodne drasty“¹⁸: „Die katholischen Wendinnen (Abb. 207), die das slavische Kopftuch im täglichen Gebrauch längst für die deutsche Haube aufgegeben haben, legen es über einer steifen Kopfbinde, die es unter der Stirn verwölbt wieder an, wenn sie als „Kirchenfrauen“ zum Gottesdienst gehen.“ — To njetrjechi a zaleži na tym, zo tuta hewak dobra ludowědnica naše lokalne wobstejnosće njeznaje. Tajke wopisowanja pak lohecy zawjedu. Na přenje pohladnjenje spóznajemy, zo tamny „wobraz 207“, kotryž wona měni, předstaja Delnjolužičanki wokoło Bórkowow! Wulke „lapy“ nam to přeradža. Jenož trochu nas to spodžiwa, hdyž samsny wobraz so hižo trjeba w III. zwjazku str. 238, wobr. 266, pod prawym napismom „Blótowčanki ducy kemši“, bjez dalšeho teksta. Druhe wobrazy wo katolskej drasće namakamy w III. zwjazku str. 215, wobr. 254: „Szene von einer Hochzeit bei den Wenden“ a wobraz 355: „Zweitritt auf der Stelle, nach der Trauung in einem kathol. Dorfe.“ — Nimale to samsne plaći za přinošk „Tracht“ wot M. Pannach.¹⁹ Smy pak džakowni za tamne wuložki znamjenjow w narodnej drasće, njech je jim wopisowarka tež bóle da-

¹⁷ Njetrjebam drje dale přispomnić, zo nam znata kniha: O. E. Schmidt, Die Wenden, Dresden 1926, je hižo z tym wotbyta, tež štóž serbsku narodnu drastu nastupa, zo spisar položnje, njewěrnje a tendenčne řeči. Wo serbskej drasće wě jenož prajić, zo je někajki „Bäuerlich abgewandeltes Rokoko“ (str. 55 a slěd.) Z tym pak so tež přeradža, zo zasadnje za wšě ludowědne prašenja žane prawe zrozumjenje nima.

¹⁸ Buschan, Das deutsche Volk in Sitte und Brauch. IV. Str. 257.

¹⁹ Frenzel-Karg-Spamer, Grundriß der Sächs. Volkskunde, 1932. Tracht. Str. 130.

la sociologiski hač ludowědny raz. Łaz a Wosleńk pak njeslušatej do krajiny katolskeje serbskeje drasty!

Knihaz wubjernymi wobrazami wo narodnej drasće — serbskej a němskej — je hakle w nowišim času wušła wot Hansa Retzlaffa, znateho Barlinskeho wumělskeho fotografu. Knihaz we wobrazach a powšitkownje tež we teksće wěcownje a dostojnje rěči wo cyłej dźensnišej serbskej narodnej drasće. Kóždy, kiž so někak za narodne drasty zajimuje, dyrbjaj knihu znać.²⁰ Nimam pak za prawe, hdyž narodnu drastu Serbow bjeze wšeho dalšeho rozważowanja jenož k němskim narodnym drastam ličiš. Njehodža so tola w cyłej serbskej drasće přec zwiski z praserbskeje doby: Stary serbski čepc, rubišćo, rubiško, wša žarowańska drasta, kaž wulka płachta. Wurazy kaž: slónčić, družčić, kmótrčić, braščić a druge rěča tola hišće jasnu, dobru serbsčinu! K tomu přindže cyły nałožk a wšón wobrjad serbskeje drasty! (Nahlad, zo mohła běła žarowanska drasta Serbow pokhadžeć z klóštrskoho wašnja, zda wšak so nam być trochu pytane a je to njerozumliłe a ze wšelkich přičinow samo cyle njemóžne!).

Za mjena a pomjenowanja drasty su nimoměry wazne wurazy, kaž je lud trjeba — a słowniki. Za naše poměry:

1. Berneker, Etym. Wörterbuch, Heidelberg 1908.
2. Miklosisch, Etym. Wb. der slav. Sprachen. Wien 1886.
3. Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego. Krakow 1929.

Wobrazy, kotrež cyle jasnje mužsku abo žónsku drastu katolskich Serbow ze stareho časa předstajeju, hač dotal njeznajachmy. Čim bóle je mje zwjeseliło, hdyž připadnje namkach wšednu a jednoru, tola jasnu rysowanku zašlych lětstotkow, kotraž nam w serbskej narodnej dras-

²⁰ Hans Retzlaff. Deutsche Bauerntrachten. Atlant. Verlag Berlin. 1935. Zawod je napisal prof. dr. Konr. Hahn a drasty wopisal je dr. Rud. Helm. Wo knize je wustojnje rozprawjal prof. Ota Wićaz-Stollbergski we „Łužicy“ 1936, lět. 49, č. 2, str. 8 pod Lit. nowosće. — Wopisowarjej so kat. drasta prawje njelubi a mēni, zo je njelepa, njestrowa a bjez wuraza ludnost. formy. Sym pak přeswědčeny, zo kóždy, kiž so bliže a dokładnje zaběra z narodnej drastu katolskich Serbow, so da hinak powučić a přindže k tomu, zo směš ju kóždy čas znajmjeńša stajić porňo wšem druhim narodnym drastam! Štož pak wosebitosće cyłeho nałožka a wobrjada drasty nastupa, stoji narodna drasta katolskich Serbow bjez dwěla sobu na přenim městnje a je khmana a hódna swojeho byća a dalšeho tyća! Njech přez tute swoje dźelo přinošuju k tutemu přeswědčenju!

će a wosebje w drasće katolskich Serbow něštožkuli wu-
jasnjuje, štož bě nam hač dotal zakryte a něštožkuli wob-
krućuje, čehož so prjedy jenož nadžachmy. Je to skica,
kotraž drje měješe być titul za knihu, w kotrejž ju nama-
kach. Rysowanka je připrawjena na delnju položcu pře-
nich zblědnjenych stronow fašskej knihi w Radworju, na
kotrejž čitamy: „Trauungsmatrikel 1712—1867. Todten-
matrikel 1712—1827“. Na hornim dźělu strony widźimy
mary a druhu naprawu, delnja položca předstaja za nas
wažne serbske wěrowanje před katolskim duchow-
nym. Je z lěta 1712, kaž nam to wušiknje wudebjeny lět-
nik na čole lopjena přeradzi. Před duchownym, kiž na
skhodženkach wołtarja steji, widźimy ruku w rucey čes-
ćeneju mlodeju mandželskeju. Na wobrazu z lěwa trochu
pohileny je braška. W lěwicy ma wysoki klobuk,
z prawicu so na swój braškowy kij zepjerajo. Na prawo
podawa njewjesćinska slónka mlodymaj dar. Sebjewě-
domje w dolhim přikrywje stoji cyrkwinski služownik
„zwónk“ z krjepjawku w rucey. — Wobraz sym nadro-
nje wopisał w Krajanu 1934, str. 50—57, pod napismom:
Ze stareje króniki.

Cyły wobrjad wěrowanja je tu ze snadnymi, tola
dospołnje dosahacymi srědkami zwěčnjeny. Zdobom pak
je nam rysowař jasnje podať přislušnu drastu, kaž bě
tehdy z wašnjom. Wot koho rysowanka pokhadža? Mam
za to, zo bě to wosoba, kiž cyrkwinsku knihu založi a wě-
rowanja a pohrjeby do njeje zapisowaše: Tehdomniši
Radwořski farař Ferdinand Lissak, kiž bě tam wot lěta
1708—1743 z fararjom.²¹ Jemu měli so dźakować za tam-
nu jednoru, ale nimcměry wažnu rysowanku! Mjeno sa-
me na sebi wšak je pódlanske. Jenož přez to pak wěmy,
zo mamy tu woprawdže kwasnu drastu katolskich Serbow
před sobu.

Swoje dźěło sym zložował po drasće sameje, tak a kaž
je džensa hišće žiwa w katolskim serbskim ludže. To bě
moje přenjoťne žórło. Sym tež hromadził jednotli-
we dźěle drasty, sym w starych křinjach, lódkach a kha-
morach slědžil a čušlił za pominjenej drastu, sym rjado-
wał a spytał, z teho so dobyć do wašnjow drasty zańdže-
neho časa. Literarne žórła běchu mi dobre a swěrnj pué-
niki. Ludowu drastu, řeč, nałožki a wašnja studować mó-
žemy tež džensa hišće jenož na jeničke prawe wašnje, kaž

²¹ Jakub Nowak, Wobrazy z cyrkwinskih stawiznow katolskich
Serbow. Str. 149.

je to junu činił Wilhelm Hendrich Riehl, pućujo po durinkskich a druhich krajach, kaž su to činili Jan Arnošt Smoleř, Adolf Černy, Ludwig Kuba, Arnošt Muka a wjele, wjele druhich nadobnych, pućujo po serbskim kraju z wotewrjenej wutrobu a z wotewrjenymaj woćomaj a wušomaj!

IV.

Džensniša drasta katolskich Serbow.**A. Mužska drasta.**

Mužska narodna drasta je so powšitkownje pominyła. Drasta muži je runja powšitkownemu mužskemu zdrasćenju. W šědnje je Serb w dolhich džělańskich kholowach z kruteho płatu. Wokoło bjedrow su spasane z kožanym pasom, pak na jednorych slach na ramjenjomaj wotpoćuja. Jako spódnju drastu znaje wołmjane abo bałmjane spódnje kholowy, za tym hač je počas. Rady sebi kóncaj kholowow do „zokow“, krótkich nohajcow, styka. Doma při wšědnym džěle je zwjetša w drjewjancach. Na polo wobuje so škórnje abo „štifle“. Nozy sej z „fuslapami“ wobwije abo škórnje z wěhćom słomy podkladže. — Ze svojich džěcacych lět so dopomnju, zo dyrbjachmy doma w Radworju wšě stare drjewjancy hromadže spytać a je našemu drjewjancarjej donjesé, kiž nimale w susodstwje bydleše. Jeho džělo pak jenož wobsteješe w tym, zo na „klocki“ kožu starych drjewjancow z małymi hozdžikami zbi. W nowych drjewjancach smědžachmy potom jenož k „sotram“ khodzić.

Lac je tehorunja ze wšědneho płatu. Jako njewšědnu wosebitosé nošachu Haslowske „Bermichi“ — něhdy sławne hercy po cyłych Serbach! — čerwjene lacy ze swětlymi kneflami. — Košla je z „košlaceho płatu“ abo z „košlaceho cajka“ (barchent). Při džěle sej Serb „rukawy“ zwuhoruje. Walčki ruba w kožanej fali, tež w „módrej“ abo w „džělańskej“ fali. Je tuta dolha módra fala hišće nowa, tak ma ju bur, pohonč, wotročk a srěnk jenak zańc: Je to paradna fala za doma njedzělu připódnju. Podžěłaju něšto, tak sej delni rózka přityknu. Małe wokoło šijace rubiško z krótkimaj kóncomaj w njedzělskej domjacej drasće je so nimale pominyło. Džěławy džen khodža młodzi a stari hišće w rubišku abo w šawlu. Wonka khodža we wšědnej „jacy“, tež w „kabaće“ (Radwoř) abo w „kapje“ (Khrósćic, Ralbicy). Spody su w „štrykwanej jacy“ abo w pjezlku.

Muže njeznaju wosebiteje frizury. Zrědka nańdžeš muža z dolhej brodu. Starym ludžom so wosebje spodobaje „džědowa čapka“, tołsta to měca abo čapka z wulkej špotku. Běše podobna čapey, kaž ma ju džensa džělowa služba. W znatym spěwje: „Naš njeboh džěd“ spěwamy wo „čapey kožanej“.

2. Radwoŕski serbski braška.

Njedželska a swjedžeńska drasta je émowiša. Ženjoni stari ludžo khodža zwjetša we wysokich, mlodži we nizkich črijach. Dalša drasta je: foremtka, khornaŕ a bindka abo šlips. Na wysokich swjedženjach, k swj. woprawjenju a pohrjebam sluša dolha „čorna suknya“ a „wysoki klobuk“.

Stara mužska narodna drasta je so jenož w někotrych zbytkach zdžeržala. Na katolskich serbskich kwasach ju hišće wohladamy. Nawoženja dže k wěrowanju w dobrej čornej sukni a we wysokim klobuku, na kotrymž je mały frinkotaty abo zeleny, ze žiweje myrty zwity „nawoženjowy wěněk“ přityknjeny. Slónka a družki jeho přewodžeja, braška jeho wjedže. Znajemy wšitecy katolskeho serbskeho braška. Je najwjacy wobkhowaŕ

ze stareje mužskeje drasty. Jeho cylinder pyši z róžičkami, wěnkami abo wopješkami zwušiwany abo zmolowany „bant“ a z lěweje strony suknje běle židžane rubiško (braškowy bant, braškowe rubiško). Poměrnje wulki „braškowy wěnk“ z džělanych róži a wšelkeho frinkola debi bant z jenak dołhimaj kóncomaj. Swataj mataj „bant“ na lěwej stronje cylindra. „Swatacy bant“ pak je pola njeje do rjaneju, něžneju seklow zwjazany. Runja brašcy mataj na lěwej stronje dołhe rubiščo.

Nawoženjowy wěnk, braškowy a swatowy bant a rubiško, braškowy wěnk je wšitko dar njewěsty. Njeje při tym to najwažniše, zo serbska njewjesta so pokaza jako zamóžita a bohaće žohnowana ze zeńskimi kubłami — njech so to tu a tam wuzběhuje. — W přenim nastupanju widžu w tutym wobdarjenju dobre serbske wašnje, druheho počesćić, njech wobsteji w pohospodowanju cuzeho abo njech we wobdarjenju dalších přiwuznych a domjacych. Njewjesta chce sej svojich bližšich přikhilić. Hdyž do domu přińdže, džěn swojej přichodneje maćeri dari „dobru falu“ a wšitkich domjacych z rjanym darom počesćić. Chce sej wšěch dobyć. W starym pohanskim času dawaše wopor domjacym přiboham, kiž chcyše přez to wujednać a sebi je přikhilić.

W tutej kwasnej drasće a z rjanymi bantami wupyšnym kijom w rucy jako znamjo połnomocy jědže serbski braška, hosći na kwas přeročuju, won do kraja. W samsnej drasće wužohnuje nawoženju ze staršiskeho domu a přewodža jeho do cyrkwje (z njewjestu dže jeje prawa slonka). Wjedže mlodeju z cyrkwje do kwasneho domu a tam so w swojej kwasnej drasće za svojich hosći stara.

B. Serbska žónska drasta a jeje wosebitosć.

Pola katolskich Serbowkow rozeznawamy mjez drastu knježny a drastu ženjeneje žony. Rozdžěle su zdžěla we hinašim zdrasćenju, abo w tym, zo žona khodži w džěle drasty, kiž jenož žonje přisteji abo skónčnje tež w cyle wosebitej drasće, kaž to na př. při družčej drasće wobkedžbujemy. Po starodawnym wašnju, ke kotremuž so wšitecy maju, so samo staroba we wěstym nastupanju w drasće kharakterizuje. Tak khodža džěci w pisanej drasće, pola knježnow je swětla a žony su w émowišej drasće.

1. Wšědna drasta.

Za wšědne je košla z kruteho běleho płatu, tež z pisaneho abo smušcateho, zwjetša z krótkimaj rukawomaj hač

nad lohcé. Domjaca šwalča je sobu zešije. W zastarsku drje košla rukawow njeměješe. Ludžo sej płat z lenu sami tkajachu. — Młoda generacija pak zwjetša khodži w šantkach. Wołmjana spódnja suknja, kotruž sej Serbowka wokoło bjedrow zespina, ma něšto mało faldkow wokoło pasa a je delka wšědnje wobrubjena. Zwjeršna suknja je z ćeńšeho płatu. Štałt so sukni přišije a nad lacom zašnóruje. Ze strowotnych winow je Serbowka lac we wšědnej drasće nimale powšitkownje wotpožila. Na štałt so kutku z krótkimaj rukawomaj wobleče: hipl ju mjenuja w Radworja, woblekař we Wotrowje, krótká kuta w Ralbicy a jekl we Kulowskej wosadže. Rozdžěla mjez nimi njeje. Džělawy džen sčini so módru čišćanu falu (z Halštrowa) z kruteho płatu. Kroma tuteje fale je zwobrubjena a tež nadkroma je z wobrubom, „folbu“ přešita, zo by falu porjeńšila. Do hródže a do mazaneho džěla so hospoza a džowka z wuwjazowakom wuwjaza. Na krótku kutku wobleče so husto hišće lohku kutu z dołhimaj rukawomaj.

W lěće su młodži a stari rady bosy abo wobuja so drjewjaney. W zymnišim počasu su „płatane nohajcy“ abo „štrympy“ najkmańše do džěla. Horni džěl je jednora wołmjana nohajca, pjata a póduš so zastajitej ze zapłaty a tuta so znutřka z wjacorymi „napłatami“ pošije.

Wjetši džěl hłowy ma Serbowka stajnje zakryty. Nahłowny zakryw mjenuja w kónčinach I — hlej kartku zady w přidawku — kapa, w II měca, w III hawba. Wosebitych rozdžělow w šiću a wobšiću tež tudy njeje. Přědkowny džěl tuteje žónskeje kapy ma čorne „wobšićo“ ze židy za nje-dželsku, morejow abo listrowy za wšědnu kapu. Zadny „taler“ je pisany, při nje-dželskej kapje zwušiwany. Najwoblubjenije wušiwanja su wěńčki abo róžički. Kapa so pod brodu zwjaza a delni kónc zady so z přetyknjenym bančikem přičehnje. Pornjo přědnemu wobšiću so hłowa wulkeho čorneho „banta“ z wulkimaj wokřidłomaj a dołhimaj kóncomaj z jehličkami přityknje. Wo žně khodži Serbowka na polo w małym lohkim nahłowjacym rubišku přez rózku, pak podbrodu w I a II abo na ramjenjomaj přityknjene w III. Pod brodu přińdu hišće małe holče „banty“. Zwjazanej bančikaj nahłowjaceje kapy je kruće pod brodu přitłóćitaj.

2. Njedželska wukhodžowanska drasta.

Wukhodžowansku abo rejwansku drastu katolskeje Serbowki hnydom spóznaješ: Nimo nahłowjaceho banta

čorny stałt z pisanym abo čmowym šnórowanjom, pyšne wokološijace rubiško a dolha šěroka fala drastu jasnje karakterizuja. Spódnja suknja je barbojta, najbóle je čěmnomódra, jasnočěrwnjena abo čmowozelena. Tež džensa hišće je z najlěpšeho płatu, dobreho wołnjaneho abo suk-njaneho. Dolha suknja je w pasku do fałdkow składžena. Delni džěl je něhdže z 10 cm šěrokim somočanym wobšičom wudebjeny, kiž je zwjetša čorne abo k barbje suknje přiměrjeny. Wašnje tuteho wudebjjenja sym na druhim městnje hižo rozjasnił. Džensa khodži Serbowka spody hišće w bělej hamanowej sukni z cankami. W prjedawšich časach khodžachu w zymje a w léce w tolstěj, z wołminu wukładženej sukni, kotruž „póndrušk“ abo „pundrošk“ mjenowachu. Džensa ju wjacj njeznaja.²² Na

3. Katolske Serbowki wuslěkane.

košlu wobleku so kitelk z čisteho płatu abo ze židy. „Rukawy“, kaž drasćičcy najbóle rěkaju, su krótke a maju šěroko wuhorwančko. Pisany kitelk z cankami džensa njeje wjacj z wašnjom.

Zwjeršna njedzelska suknja je čorna a ma do paska „zběrane“ fałdki. Při delnej kromje je šěroka židžana „porta“ přišita a znutřkowna kroma ze wšědnym płatom podšita (šwejf). Suknje sahaju hač do kulkow, jenož Kulowčanki khodža w suknych hač do poł bristwow. Štałt je

²² „Póndrušk“ abo podobnje podarmo pola Pfula, Rězaka abo Krala pytach.

při sukni přišity abo je za so a ma zadny džěl wo něšto dlěžši, tak zo so zwjeršnej sukni podtykuje. Přez to štałt krućišo sedži. Wokoło Kulowa so takle rady zdrasća. — Nad locom, kotryž je zwjercha z čornym somotom a po hornej kromje z posamentom počehnjeny, so štałt zašnoruje. Wjetšeho wupyšenja pola loca njeje.

Šiju a hruď wokološijace rubiško zawodźewa. Zadny rózka po khribjeće wisa. Třirózkate rubiško je zwjetša z běleje židy, rjenje zwušiwane abo namolowane a z drohimi „francami“ — w krajnje II a III z „trodlkami“ — wobdate. Přednej kóncaj přińdžetej za lac. Wokoło šije jehlička abo broša rubiško zatyknje.

„Fala“ je džensa sobu najwažniši džěl njedzelskeje drasty. Je z muselina a přez cyło ze samsneho kruha. Po cyłym hornim džělu wokoło paska je falčka při faldecy, wšitke drobnje zběrane. Wulka delnja šěr w 3,25 metrow je hódnje wobrubjena, tola je bjez dalšeho wudebjenja.

Na kraju su powšitkownje z wašnjom čorne nohajcy, druhdy brune a k temu čorne nizke črije. Młode Serbowki w městach — w Budyšinje, w Drježdžanach a dr. — widžiš často w swětłozidžanych nohajcach a we wuzkich črijach z wysokimi pjeńkami. Tudy dospołnje měšćanski wliw wězo jasnje rěči.

Cyle napadny je čorny nahłowjacy „bant“ z wulkimaj seklomaj a dolhimaj kóncomaj. Holca a tež wudata žona khodži w tutym banće. Rozdželow našoł njejsym. Tež we Kulowje njeje wjacy z wašnjem, ze zadneju kóncow přčne nitki zwučahować a tak delnju kromu banta wušlebjerdzić. Nahłowjacu kapu dale njewidžiš, dokelž předku wlosy njezakrywa, kiž su wot srjedža sčesane.

Tuta drasta, kaž sym ju wopisał je zdobom swětna zawjeseleńska drasta. W njej dže katolska Serbowka na reje, na kermušu a na kwas.

Naspcmniech hižo mało holče „banty“ pod brodu. Wuzka židžana lapka, z małymi róžičkami zwušiwana abo zmolowana, so na z džinu (gažu) zešije a na wěste wašnje zfalčkuje. Dalokož bě mi móžno tute wuwico sčehować, sym tři wšelake doby zwěsćił. Wobrazaj zady je předstajetej.

I.

Jenakej kónčkaj platu něhdže 20—25 cm dolhej a 8—9 cm šerokej — w I, 1 — buštej po jenej stronje připinjenej w I, 2, srjedža přitlócenej a z nitku wobwitej w I, 3, a wot delnjeju kóncow a, b do srjedža bu šow zešity w I, 4. Banty

dóstachu lěpšu formu z tym, zo je hišće po bokomaj zatłóčichu a překi junu a wot srjedža do kóncow dwójcy přešichu w I, 5. Banty tuteje formy běchu něhdže před 1870 ze wašnjom.

II.

Pozdžišo to samsne docpěchu z jenej, hdyž tež z wjetšej a šěršej lapku w II, 1. Rozměr mjez šěrokosću a dolhosću bě snano 4:5. Tutón platk tohorunja srjedža wobšichu w II, 2, wot delneju kóncow hač do srjedža jón připinychu tak zo dósta pokulojtu formu w II, 3. Město srjedžneho přitlóčenja pak sej Serbowka přičini jazyčk, zo bychu banty krućišo pod brodu tčeli w II, 4.

III.

Temu zda so džensniše zhotowjenje bantow wjele jednoríše. Nětkle so cyłe banty fałdkuja a su wjele mjeńše, hač tamne stare banty, haj druhdy je widžiš jenož tak małe (w klóštrje!), zo so éi zda, zo maja jenož nadawk, kapi ne baněiki pod brodu zawodžec! Na zdžinu přišita „lapka“ so wot srjedža z woběju stronow zfałdkuje a zady kruće přišije tak, zo zbytněj kónčkaj a, b „róžkaj“ tworitaj. Na srjedž so hišće mały džěl přišije. Njeh so tuto wašnjé zfałdkowanja bantow zda jednore, tak we woprawdžitosći tomu tak njeje: Serbowka chce tež rjana być, haj w tutym padže je samo khětro wumyslěna — je džěn to powšitkowny zjew časa — na swoje banty. Drje sebi wjele z našich katolskich Serbowkow swoje banty sami pripravjeja, tola kóžda so k fałdkowanju kmana nječuje, tak zo serbska wjesna šwalča ma tu wulke džělo, haj po cyłych serijach banty w Budyskich wobkhodach za serbsku drastu wobudže! Džěle drasty, kiž takle po serijach nastanu a so „džělaju“, jewja kažacy duch — takle so drasta „industrializuje!“ Kóždy z nas, kiž ma někak zwisk z ludom, ma pokazać na to, zo kóžda jednotliwa Serbowka swoju drastu, swoje banty, tak dalokož někak móžno, sama pripravwi: zwušiwa abo zmoluje a zfałdkuje. Hdžež je narodna drasta z domom, maju džěn wšě hodžiny za šíce, w šuli abo zwonka šule, tu swój prawy zaměr, swój nadawk a swoju winowatosć, tež pola nas!

3. Družča drasta.

(Na kwasnym wobrazu.)

Mjez wšej drastu katolskeje Serbowki je družča drasta najswjatočniša. Na jeje pyše a pisanosći ju hnydom spóz-

naješ! Družča drasta je džensa čestna cyrkwinska drasta po swojim razu a po swojim naložku. Jenož čestna knježna smě w njej khodzić při wosebitych cyrkwinskih swjatočnosćach: na hnadowne městna Serbow kaž do Róžanta, Filipowa, Krupki; dale při wulkich wosadnych abo při wuznamnych swětnych skladnosćach. Hdyž njewjesće abo nawoženi družči, tohorunja dže w tutej drasće, k wěrowanjnu a na kwas. Drasta křćeńskeje abo firmowanskeje kmótry je po razu samsna, jenož z małymi přeměnjenjemi.

Družča drasta je čestna swjedžeńska drasta. Dolhe běle „rukawy“ abo „kitelk“ maju šěroke canki a ramjeni a rucy dospołnje zawodźewaju.²³ Na čornu zwjeršnu suknu zwjaza so „družča fala“ z běleje floržidy abo ripsa. Wokoło paska ma fala po dolhosći wjele zakrasnjenych falow, delka při kromje je šěroko wobrubjena a wyšše wobrubja wuhladaš 6—9 zahornčkow, abo kaž so praji: štufrčkow. Někajkeho wušiwanja, štož druhdy čitamy, pak na tutej fali ženje njeje. Šiju a hrudź zawodźewa małe třirózkate „družče rubiško“ z canku. Małej kónčkej přińdžetaj za lae. Wokoło ramjeni su canki krózojte. Na tutym běłym družčim rubišću wotpočuje ćežka šnóra. Je to rječaz, na ramjenjomaj přityknjeny, z rynkami wulkich a mjeńšich, slěbornych a zlotych pjenjez. Drohe to namrěwstwo a hižo wowka a wowcyna mać stej z česću drohotnu šnóru na wutrobnju nosyloj. Wjele z tutech pjenjez ma wulku hódnotu. Su to wopomnjeńske abo tež stare wobkhodne pjenjezy.

Tute wašnje, při wurjadnych swjatočnosćach sebi dolhe rjady pjenjez wokoło šije powěsnyć, zda so być prastare. Stawiznař Engelhardt měni, zo njeje hakle nastale we času, hdyž počinachu z pjenjezami plaćić a je snano pola susodnych ludow zeznachu, ale hižo w dobje, hdyž bě slěbornak abo zlotak hišće něšto cyle žadne. Ludžo sebi je wězo wulcy wažachu a zdžeržachu. Hrudź sebi wupyšić je stare wašnje a jewi přenjotny raz wudebjenja a wupikanja čłowjeka docyła. Steji na přnim městnje kóždoho druhého wupyšjenja. Dokelž sebi Serbowki tute pjenjezne rječazy tak jara waža a zdawna sem wažachu, ma Engelhardt za to, zo něhdy junu tute pjenjezy a pjenježki před-

²³ Muka w Sächs. Volkstr. und Bauernhäuser tónle přikrywkmjenuje „tackawa“; tež Smoleř, op. cit. str. 270. Wuraz njejsym nihdže słyšał a njemóžach wo tackawje ničo zhonić.

stajachu starych bohow, ke kotrymž čłowjek přicpiwaše žohnowacu a škitańsku móc.²⁴

Po ramjenjomaj wisaju hišće někotre parlowe rječazy — wokoło Radworja a Khrósćie štyri, wokoło Kulowa šěsć. W Radworju so tute rječazy pozhubjuja. Rjany drobnowóckaty „sačk“ znajmjeńšich běložlotych zelenych abo běložlotych módrych pačerkow doskónča pychu na hrudzi serbskeje družki. (Na swjedženjach swj. Marije přińdže hišće k tomu pjenježk Marijansk. kongr. na módrym banćiku). Sačkej je přišita „šija“ z wjetšimi bělymi pačerkami wobsadźena. Pod njej kuka tamna wottłóčena njehladna króza. Sačk a šija běštej junu wosebje.

„Družči khribjet“, hlej wobraz zady, wobsteji z třojich seklow, kotrež su jena nad druhej a poslednja je na „čećak“ přityknjena. Tutón „družči khribjet“ cyły khribjet družki krasnje wudebi! „Čećak“ je podłoha, wobstejaca z přěčneho džěla a wisateju kóncow. Přěčny džěl je na srjedža ze zdžiny. Na wobr. na lěwo widžimy čećak, na prawo „khribjet“. Čećak a khribjet stej runje tak rjenje zwušiwanej kaž dolhi „wokołopasacy bant“, abo skrótka „pasbant“ mjenowany. Kaž hižo mjeno praji, je wokoło pasa přičinjeny. Přědku ma wulkej sekli, kóncaj pak wisatej pornjo fali. Najwoblubjeniše wušiwaja su: njezapomnički, sněhowki a černjowe róže.

Swojoraz družčeje drasty, kotraž džěn wěsće wjeselo a žiwjenje dowurazni, so wosebje tež wuskutkuje we wupyšenju hłowy. Włosy su zhladkowane, z hasu srjedža, do dweju wopušow splećene a zady do „wěnce“ stykane, we někotrych wosadach samo přišite, (Radwoń). Do wopušow so hišće zeleny banćik sobu spleće. Na zadnu hłowu staja „kolesko“, wobstejacy z kruteje papy. Znutřka je ze zelenej židu počehnjene a zwonka wobwija kolesko z wuzkim zelenym bantom. Kolesko so włosam přityka pak přišije (w Radworju). Na njón přińdže dalši zeleny židžany bant, něhdže 8—10 cm šěroki, kiž so nad tyłom, do małych seklow zwjaza. Dolhej kóncaj tuteho „podwodžaka“ po khribjeće dele wisatej. Róžojty, morejowy „nahłowjacy bant“ hakle družku wožiwi. Přičinja jón na kolesko. Sekli podłodžaka so k nahłowjacemu bantej přityknu. H d y ž družka ž a r u j e, je nahłowjacy bant swětlo zeleny abo

²⁴ Karl Aug. Engelhardt, Geschichte der Kur- und Herzoglich-Sächsischen Lande, Lipsk 1802. Str. 88. — Rjany nastawk „Družka“ je zawostajił naš horliwe Jakub Šewčik. Krajan 1936. Str. 36/37.

najbóle běly. Pasbant je potom tehorunja běly z čornoróžowym našićom.

Družku stajnje „hotuje“ tamna wěcywustojna wosoba, kiž nimo wašnjow a wašničkow ludži najlěpje znaje raz a wašnje serbskeje narodneje drasty: *Serbska šwalča* abo hotwańča. W kóždej katolskej serbskej wosadze mamy wustojnych šwalčow. Maju wulki nadawk w naložku serbskeje narodneje drasty. Zo je wobrad a naložk w narodnej drasće zwostał dobry a serbski, mamy bjez dwěla sobu najbóle so džakować svojim serbskim wjesnym šwalčam.²⁵

Horjanska a Delanska družka matej znutřka koleska so zybolacy „družči wěńčk“, z wuwzaćom Radwořskeje družki, kiž w tutym wěńčku njekhodži. Wokoło Kulowa sebi družka k tomu hišće připinja małopaceřkaty rječazk.

Křinje, lótki a stare wobrazy pak swědča, zo běštej pasbant, družči bant a khribjet před něhdze 70/80 lětami a prjedy wjele mjeńši hač džensa. W přidawku II. zwjazka svojich ludowych spěwow nam Smoleř podawa typiski wobraz tuteje „Züchtjungfer kath. Konfession“ tamneho časa. Družka ma wokoło hłowy wuzki róžojty bant, kiž je nad tyłom do małeju seklow **zwjazany**, **nie cyły přityknjeny**, kaž je to džensa z wašnjom. Džensniši nahłowjacy bant, hač družči abo čorny bant při wukhodźowańskej drasće, ma krutu sprostnjenu formu a so hižo zwjazany k hłowje přityknje. Runja družčemu bě nastał wulki čorny nahłowjacy bant wukhodźowańskeje drasty. Bě to zwoprědka jednory wuzki bant, kiž sej Serbowka zady wokoło hłowy do seklow zwjaza, z wjetšimaj abo z mjeńšimaj kóncomaj. Žónska kapa (abo hawba) hakle nasta, hdyž buštej sekli wjetšej a wjetšej, doniž njebu podłohi trjeba, za kotruž móhli wulkej sekli kruće přičinić. Tak so čorny bant z wulkimaj wokřidłomaj wjacym wokoło hłowy njewjaza, ale jenož přityknje. Zo pak sej katolska Serbowka něhdy čorny bant wopravdže na hłowu zwjaza, tež z teho dowidźimy, zo je čorny bant a přědkny džěl kapy z jeneho a teho sameho płatu (čorny taft), hdyž tež nie samsny po kwalice! Tute wuwice serbskeje žónskeje kapy je cyle swojorazne a kapa sama so tohodla njekhodži zaměnić z kapu narodnych drastow druhich krajinow, je ryzy lužisko-serbske.

²⁵ Wjele sym zhonił kat. serbsku drastu nastupajo wot Radwořskich wjesnych šwalčow: Njeboh Hankec Marje, Hańže Brankačkec a Marje Měšeřki.

Křćeńska a firmowanska kmótra je podobnje zdrasćena kaž družka. Město dolhich rukawow je w kitlku a na njón so wobleče čornožidžany pjezl. Na kwasnym wobrazu str. 33 to spóznaješ, zo tež kwasna družka we pjezlu khodži. Je to krótka drasta hač k bjedromaj, tołsto z wołminu wukładžena, wosebje horni džěl rukawow. Z wuzkeju rukawow kuka mała riža. Pjezl so po boku zapinje. W Radwońskich kónčinach mějachu družki z kónca rukawa hišće „pask“ připinjeny. Bě to wuzka, z rižu wobšita a z bělomódrej abo z běložołtej seklu wudebjena šlebjerdkka. Džensa w paskach skoro wjacy njekhodža. Ženjena žona ma samsny pjezl, jenož bjez riže kónce rukawow. Wobraz w přidawku předstaja nam kmótrace rubiščo z dolhimaj (zawalenymaj) kóncomaj.

„Kmótrace rubiščo“ je runje tak přirězane a wudebjene kaž tamne družče rubiščo, jenož zo je kmótrace wjele wjetše. Rozdžěl w zdrasćenju jenož wobsteji w tym, zo šerokej a dolhej kóncaj dospołnje zakryjetaj hrudź hač dele do paska, hdžež hotwańčeka kóncaj na štałt přityka a zady wokoło pasa do stejatych seklow zwjaza.

4. Njewjesćinska drasta.

Drasta njewjesty je z wulkeho džěla samsna kaž pola družki. Zelena spódnja sukna je z najlěpšeho sukna. Běła židžana fala, z někotrymi „štufnčkami“ nad delnim wobrubje, zakrywa čornu zwjeřšnu „wěrowańsku suknu“. Husto ma tež njewjesta „pask“ wokoło delnjeju rukawow pjezla. Na kmótracem rubišću, kiž je pola njewjesty runje tak składžene kaž pola družki a kmótry, wotpočuje pak jena, pak dvě „šnórje“ a někotre parlowe rječazy. „Sačk“ ze „šiju“ dočinitej pychu njewjesty na hrudži. „Khribjet“ z běleho moreja so z myrtowymi halužkami pošije. Wokołopasacy bant je zwjetša wumělsy zwušiwany z dobrymi róžičkami abo wjetšimi a mjeńšimi kwětkami.

Čestnu njewjestu pyši čorna wysoka „borta“, ze zelenym „njewjesćinskim wěńčkom“ ze žiweje abo tež z džělaneje myrty a z frinkolom wudebjena. Wotewrjeny zadny džěl borty wobdawa złota „Kapička“, kotraž je wusađžena ze slěbornymi a ze złotymi hwězdžičkami a połměsačkami. Znutřka je kapička ze zelenym płatom počehnjena. Dokołowokoło njeje wisaju na wobručcy pričijnjene 10—12 wjetšich hwěžkow. Złotnikař je wosebje k tomu připrawi. Cyła tuta nahłowjaca pycha so ze ze-

lenymi bančikami kruće zwjaza. Zelena wokruž ze židžaneho bančika mjez bortu a kapičku, zeleny bančik při delnjej kromje borty a zelenej bantaj, do seklow zwjazanej — jedyn pod wěńčkom na bortu a druhi spody kapički přityknjeny —, z dolhimi kóncami nimale do delnjeje kromy suknojow sahacy, dočinja wosebnu pychu njewjesty. Hdyž njewjesta žaruje, stej tutej bantaj bělej.

4. Serbski kwas. Nawoženja, njewjesta, slóncy a družki.

Njewjesćinska borta, zlota kapička a židžane banty su drohi poklad, kiž plaći na wšě 100 hr. Tohodla ma džensa zwjetša jenož wjesna šwalča tutu nahłowjacu pychu a ju njewjesće za małe zarunanje wupožči. Je lohko móžno, zo mamy w tutym wupožčenju borty na čestne njewjesty hišće zbytk něhdyšeho stareho wašnjaja. We wšelakich kónčinach bě w zastarsku z wašnjom, zo njewjesćinska pycha njeslušese njewjesće, ale cylej wsy abo wosadže. Husto ju wosadny farař khowaše a při třebnych skladnosćach na nadzije polne a zbóžne wjesnjanki za mału jałmožinu přewostaji. W Čornolěsu a w někotrych krajinach Šwicarskeje je pječa temu džensa hišće tak.²⁶ A wašnje w Serbach?

Runja cylej družcej drasće je borta privileg, wuznamne prawo, kruteje Serbowki. Po tradicionelnych zasadach

²⁶ Jostes, Westfälisches Trachtenbuch. Str. 154. Na samsne so počahuje: Karl Spieß, Die Deutschen Volkstrachten. Str. 38.

wosady mo borta tak byé symboliski wuraz „króny knježnistwa“ a džensa hišće je borta po cyłych katolskich Serbach ze znamjom wobkhowaneho knježnistwa. „Znjezboženej“ njewjesće njepřisteji po ludowym měnjenju borta a čestny njewjesćinski wěńčk, město teho jenož cankata kapa (hawba, měca) ženjeneje žony a k tomu „čěpc“ a „pobočniki“. Tak je tež powšitkowne wašnje. Wuwostało je stary naložk, zo tehdy, hdyž hišće na kraju wěrowanski pjeršćen njeznajachu, duchowny žohnowaše před wěrowanjom myrtowej wěńčkaj a jedyn z njeju položi njewjesće na prawe ramjenje, druhi pak nawoženi do włosow zapleće a po wěrowanju wobej wěńčkaj njewjesće do borty položi. Myrta je tu znamjo plódnosće. Naložk drje je so džensa nimale pominył. Na starej wěrowańskej rysowancy cyle jasnje spóznajemy, zo měješe tehdy před stami lětami hižo serbski nawožnja wjetši wěńčk na hłowje.

Njewjesćinska drasta ewangelskeje Serbowki bě powšitkownje podobna drasće katolskeje njewjesty.²⁷ Wupyšenje bě jednoríše, kaž tež zapiski z poslednjeho lěttotka swědča a ewangelska njewjesta měješe po ramjenjomaj wulke šěroke rubiško, ze zelenym bantom wobrubjene. Na běłym naramjacym rubišku tež džensa wokoło Slepheo njewjestu spóznaješ a ju wosebje na tym wot družki rozeznawaš. Wysoka čornosomaćana borta pak měješe hišće před lětdžesatkami tež powšitkowny wuznam a tež družki, wosebje w evang. stronach, so husto bortu stajachu. We Wojerowskich kónčinach drje so po tym hišće maja. Tež stare ludowe spěwy tak wjele wědža powědać wo borće a rućanym wěńčku serbskeje njewjesty.

Cyle hinaši raz njewjesćinskeje drasty widźimy na tamnej starej rysowancy z lěta 1712 na str. 8. Zdrasćenje někotrych wosobow sym hižo přjedy rozpisał a zdrasćenje njewjesty sym tohorunja spomnił. Tudy nas jenož zajimuje nahłowna pycha njewjesty. Na wobrazu jasnje widźimy, zo bě wupyšenje hłowu njewjesty tehdy cyle hinaše hač džensniše w serbskich katolskich kónčinach. Raz je cyle hinaši. Njewidźimy džensnišu bortu! Tamna pycha zda so mi byé podobna „hormtej“, kaž ju něhdy nošachu Starohródske njewjesty a družki při kwasu. „Hormt“ abo „hormet“ bě z kruteje papy a měješe na wjeršku wulki klobuk. Wšelaki frinkot jón wobdawaše.²⁸

²⁷ Přirunaj k tomu: Haupt-Smoleř, Narodne hłosy Serbow. II. přidawk.

²⁸ Schmidt-Seyffert-Sponsel, Deutsche Volkstr. u. Bauernhäuser.

„Króna“ serbskeje njewjesty wokolo 1700 ma tohorunja wobluk, kiž je ze zyboleńkami posadźany — w originalu su debjeńki samo ze žoltočérwjnymi dypkami woznamjenjene — a ke kotremuž šo delka wokolo hlowy hišće woblukaj přidružitej.

Prašamy so: Kak přińdže džensniša serbska njewjesta k swojej „borće?“ Što ma pycha, podobna Starohródskemu „hormtej“, činić z džensnišej bortu? Khiba je jenož přiwezata pycha?

Njemóžu sej tak prawje myslić, zo katolscy Serbja tak pozdže w poreformatoriskim času — mjez 1700 a 1800 — wot svojich ewangelskich sobubratrow wupyšenje hlowy sebi priswojichu, kotrež bě tola všem z najvyššim a z najnadobnišim znamjenjom česće, a za kotrymž powšitkownje kóžda žónska tež tehdy hižo žedžeše, zo by sej jón tola junu w žiwjenju stajiła. Tež nazhonjenje nas wučí, zo wěrywuznaće same tajke nowotwarjenje spyta wotpokazać. Njemóžemy sebi tohodla skoro hinak myslić, hač zo tuta njewjesćinska pycha, kiž bě podobna hormtej, so po času přetwori, doniž njedósta džensnišu formu. Wěsće to přikłady spěchowachu a při tym sobuskutkowachu. Tak drje nasta džensniša borta, kiž pyši katolsku serbsku njewjestu. Katolska njewjesta však njeznaje „slěbornik“ a při borće je „zelena kapička“ a tola matej wobě zwonkownje wulku podobnosć a tež w swoim wobrjadže! Sym tola přeswědčeny, zo matej něhdže zhromadny pokhad. Njejsu to hišće poslednje wuslědky wo tym! Trjebamy dalšeho materiala doskónčnemu wusudej a dalšich přepytowanjow. Snano nas tež teksty starych serbskich spěwow něšto hódnje wo tym powuča, hdyž je z trěbnej skedźbnosću k přirunowanju wužijemy, kiž jenož wo „borće“ reča.

Słowakojo ale tež sedmihródscy Saksojo znaja bortu. Rěkaja ji „Borte“ abo „Bürte“ a je pječa podobna serbskej borće.²⁹

Drasta ženjeneje žony.

5. Wšědna a njedźelska drasta ženjeneje žony.

Zasadnje so wšědna drasta ženjeneje žony njerozezna wa wot powšitkowneje njedźelskeje (wukhodźowańskeje) drasty a je podobna drasće knježnow. W svojich hlów-

²⁹ Rose Julien Die Deutschen Volkstrachten zu Beginn des 20. Jahrh. Str. 153.

nych formach stej džělańska a njedźelska drasta jenakej. Pola knježich robočankow widźimy hišće tam a sem krótku, wisatu kutku jenož hač do paska, t. m. „pólsku kutku“. Njedźelska drasta je z lěpšeho platu.

Młoda žona wuměni holći lac ze „žonjacymi lackami“. Knježna je lacata, žona lackata. Lacki su mjeńša drasčićka nad bjedromaj a na ramjenjomaj, kiž so přědku zapinu — město zašńórowanja za spinki nad holćim lacom. Na njedźelach wobleče so žona na hipl (krótku kutu, woblekowař) čornu kutu z dołhimaj wuzkimaj rukawomaj. Delka při kromje a z kóncow rukawow ma kuta čorne posamentowy našiwk (besoc). W Delanach, wosebje wokoło Kulowa je z wašnjom, zo sej k delnjej kromje hišće přišija canki. W dowójnskich časach bě to tež w druhich wosadach wašnje, hdžež pak to džensa jako „Kajke to won hlada!“ wotpokazuja. Tež knježny w tutych kónčinach nimaju cankow při lětnej kuće z dołhimaj rukawomaj, štož pak za Kulow njeje ničo žadne. Dospołnje pozhubiła ze žónskeje drasty je so „tolcha“.³⁰ Bě to cyle wuzka na talju zešita kuta, kotraž so za njedzele a za swjedzenje trjebaše. — Šěroka fala, najbóle z wołmjaneho muselina a wulki čorny nahłowjacy bant, kaž sym jón při holčej drasće hižo wopisał, dočinitej nadpadnje é m o w y r a z tuteje njedźelskeje drasty.

Wudatu žónsku pak wuznamjeni čěpc. Je to (nimo pobočnikow) jeničke znamjo, na kotrymž we wukhodžowańskej drasće džensa spóznaješ, hač maš žonu abo knježnu před sobu. Džensniši čěpc w drasće katolskich Serbow wobsteji z twjerdeje z cankami wobdateje maški, na kotruž je zešita zwušiwana „lapka“. Čěpc so pod brodu tyknje. Małe poškulojte džěle, kiž sej žona po bokomaj za kapu tyknje, mjenuje Serbowka Radwońskeje, Zdžěrjanskeje a Budyskeje wosady: p o b o č n i k i, w Ralbicu a Róžeńce: n a b o č n i k i, Wotrow, Khrósćicy: n a b o č n i č k i a w Kulowje: t y k a w ě k i. Su tu abo tam něšto wjetše abo mjeńše, powšitkownje su džensa wšudze khětro małe, tak, zo je často lědy widziš. Pobočnikaj staj cyle bělej, bjez kóždého našića. Canki jeju wobdawaju.

Sym slědził za tym, kak je džensniši mały čěpc z pobočnikomaj nastał. Sčěhowach wuwieće k džensnišemu čěpcej na wšě dobre 100 lět wróco, přirunajo džěle starych

³⁰ W serbskich słownikach sym podarmo za „tolchu“ pytał. Sym ju widzał w Radworju pola Kurjec.

čěpcow a spóznach, zo je džensniši čěpc z pobočniko-
maj jenož mały džěl stareho wulkeho čěp-
ca. Dospołnje cyły je drje so hišće zdžeržal tutón pra-
słowjanski čěpc pola ewangelskich Serbow we Wojerow-
skich kónčinach. Tam sej jón žony při swjedženjach a
swjatočnosćach hišće stajeja. W drasće katolskich Ser-
bow je tutón stary čěpc so pomjeńšil a so nam
hač na spomnjene zbytki zdžeržal, zrozumliwe a nuzne to
přez wosebitosć drasty katolskich Serbow. Přetworjenje
a wuwice k džensnišim formam čěpca sebi jenož wujasni-
my, hdyž dopóznajemy zwiski mjez starym čěpcem a čor-
nej kapu a čornym nahłowj. bantom wukhodžowańskeje
drasty žonow a holcow.

Ze stareje rysowanki na str. 8, na kotruž dyrbju
tež tudy zaso pokazać, dowidźimy, zo slónka — žónska
delka na prawo — wokoło 1700 njekhodžeše w cankatej
kapje, kaž džensnišej slónicy, ale běše w nahłowjacym wo-
džěcu, kiž tež cyłe čolo a tohorunja cyłu šiju zakrywaše.
Sym přeswědčeny, zo mamy w tamnym nahlownym při-
krywje hišće dospołny staroserbski žónski
čěpc před sobu, kaž bě w zastarsku tež w serbskich kat.
kónčinach z domom. Tutón prastary čěpc nimale cyłu
hlówu zababi. Tež džensa sebi katolska serbska žona jón
staja a wosebje kóžda mloda mandželska sebi „čěpc“ jara
waži! Tola tamny wulki čěpc je so zmjeńšil na mału šle-
bjerdku pod brodu, kaž hižo spomnich, wudebjenu z rja-
nymi barbojnymi wušiwanjemi a wobšitu z bělymi canka-
mi. Starski čěpc bu mjeńši a wotdželeše
so do džělow, jako so žony počinachu po
holčim wašnjuzdrasćić: Sebi banty wokoło
hlówy wjazać a pozdžišo w kapje a w banće holčeje drasty
khodžić. Čorny nahłowjacý bant, kiž bu wjetši a wjetši
a kapa holčeje drasty wotłóčištej pomału starski žónski
čěpc a tak wón po něčim „rozpadny“. Čěpc by so
dospołnje pominył njebyli był z pradoby jeničke nuzne a
trěbne znamjo zhromadneho žiwjenja dweju
čłowjekow a cyłeje swójby! Z čuća tuteho zhromadneho
zežiwjenja a poddanosće žony napřečo swojemu mandže-
skemu je zwostał. Stajnje kruće na to kedžbowachu, zo
je žona w čěpcu. Džensa hišće rěka:

„Kotraž w čěpcu njekhodži,
Ta tež muža nječesći!“

Zawěsće pak je tež cyrkej měla wliwa na zdrasćenje
žónskeje, wosebje ženjeneje žcny. Wliw je był k zbožu.

Čitamy pola japoštoła Pawoła wo přikryću hłowy (1. Kor. 11, 5—11, 13—16) tole:

5. „Kóžda žona pak, kotraž so modli abo wěsći z njepríkrytej hłowu, hani swoju hłowu; přetož to je tak, jako by wottrihana byla.
6. Přetož njepríkrywa-li so žona, njech so da wottrihac. Je-li pak wohidne za žónsku, wottrihana abo wottruhana byc, njech swoju hłowu přikrywa.
7. Muž wšak njesmě swoju hłowu přikrywać, dokelž je wobraz a slawa Boža; žona pak je slawa mužowa.
8. Přetož muž njeje ze žony, ale žona z muža.
9. Tež njeje wšak muž stworjeny žony dla, ale žona muža dla.
10. Potajkim dyrbi žona móc měc na hłowje jandzelow dla.
13. Sudźće wy sami: słuša so, zo žona njepríkryta k Bohu so modli?
14. A njewučići was tež sama přiroda, zo, dali sebi muž włosy rosć, je to za njeho hańba?
15. Dali pak sebi žona włosy rosć, zo je to za nju česć! přetož włosy su jej jako zadžěwk date.“

K 4. rjadey Michał Hórnik přispomina³¹: „Židža modlachu so z přikrytej hłowu; Grekscy pak z njepríkrytej a tute wašnje přeńdže tež do křescanskich zhromadźiznow, a swjaty Pawoł to khwali. Přikryće hłowy bě znamjo wotročstwa a poddanstwa, wotročk stoješe z přikrytej hłowu před swojim knjezom; tohodla mužski, kiž so z přikrytej hłowu modli abo zjawnje w křescanskej zhromadźiznje řeči, hani sebje, znamjo wotročstwa na sebi pokazujo.“

K 5. rjadey: „Japoštoł njecha, zo bychu žónske zjawnje w křescanskej zhromadźiznje řečeli, zakazuje pak wo sebje, zo bychu to z njepríkrytej hłowu činili, dokelž bychu sebje z tym wohańbile, znamjo přislušnosće k mužej přějicy, a runja byla tym, kotrež maju włosy wottrihane, t. j. njehańbićiwym žónskim a mandželstwa-lamařkam, kotrež buchu z tym khłostane, zo so jim włosy wottrihachu.“

K 10. rjadey: „To řeka, žónske dyrbja na hłowje znamje mocy, t. j. přikryće měc, a z nim zjawnje pokazać, zo su pod mužowej mocu; a tež jandzelow dla, kotřiž su njewidzomnje Božim službam přítomni a pokornosć lubuja.“

³¹ Nowy Zakoń, Łusčanski Hórnik. Budyšin. 1896 Str 271/72.

K 15. rjadey: „Swjaty japoštoł mjenuje nowu přičinu na dopokazanje, zo je za žónsku njepristojne, z njepríkrytej hłowu so modlić: mjenujcy přinarodźena přistojnosć to zakazuje. Mjez tym, zo je za muža hańba, hdyž ma dolhej wlosy, dokelž ma so tajki za žonjaceho, je přiroda žonje dolhe wlosy wobradźila a wona ma tule pychu sebi wažić. Z tym je přiroda žónskej sama zawodźewk dała a na to pokazala, zo njesmě njepríkryta so pokazać.“

Po cyłych Serbach sebi žony hłowu z čěpcem zakrywachu a tak so wot holcow rozeznawachu. Po nadrobnym přirunanju zbytkow zastarskeho čěpca so přesvědčich, zo móžemy tež tu wjacjy skhodžeńkow wuwieća k džensnišej formje čěpca rozeznawać. Wobr. III, IV a V, VI.

I.

Ze zhromadneho čěpca, kiž hłowu a šiju dospołnje zawodžeše, wotdźěli so nahlowny džěl a tamny wokoło šije. Nahlowny džěl žony hišće nošachu jako specialny žónski přikryw, tola drje hižo tež pod čornej kapu. Tohodla so zaso bórzy wotdźěli a to do „běleje kapički“, kotruž stari ludžo hač do nowišeho časa znajachu a tam a sem, hdyž tež hižo jara zředka, w njej bóle z praktiskostrowotnych winow dla khodžachu — a do šerokeje šlebjerdky, z cänkami wobdatej. Bu přědku wokoło čola do kapy tyknjena.

Džěl wokoło šije so tohorunja nadwoji: Nasta zadny džěl wokoło tyła a přědkny džěl wokoło šije. Wšitke kruhi so z kruteho běleho platu zhotowichu a po kromje ze cänkami wobšichu. Plačík pod brodu so nahlowjacej kapy podtykny, kaž hišće džens, a wutwori sej formu podobnu holčim bantam. Rozdžěl mjez holčimi bantami a tamnym žónskim plačikom pod brodu, kotryž pozdžišo „maška“ mjenowachu, je tón, zo holče banty nastachu ze woprawdžiteje wjazaneje sekle, pokulojta maška pak je zmoršćený džěl bywšeho wulkeho čěpca. Holče banty su so za čas wuwieća woprawdže do wulkosće rozwiwale, wulki žónski čěpc pak so nawopak „wuwil“, je so zmoršćil. Byrnjež tež holče banty a džensniši žónski čěpc bylejš zwonkownje podobnej, po swojim wuwieću (a wězo tež po swojim zaměrje a nałożowanju) stej potajkim něšto cyle hinašej.³²

a) Tak po něčim tute džěle nastachu:

³² Wuraz za holče banty — „Kinnschleife“ der Mädchentracht. — je potom prawy a zrozumlily, džensniši žónski čěpc pak nihdy tak mjenować njemóžeš, kaž to samo w nowišich wopisanjach čitaš!

1. Dolha, šěroka šlebjerda přědku wokoło hłowy, kotraž, pod kapu tyknjena, niže spani dosahaše.
2. Runje tak šěroka šlebjerdka z běłymi napadnymi cankami nad tyłom.
3. Něšto šěrši pozhibnjeny kruty čwačk pod brodu. — Mału bělu kapičku tu wosebje wuzběhnyé noheu, dokelž njeměješe tak wosebiteje wažnosće, widzomnje dale njewustupi a bě tež bórzy zasudžena wotemrěću. W literaturje wo katolskej narodnej drasće so ji přewulkeje wažnosće přicpiwaše, kiž ani njeměješe abo bórzy zhubi. Přirunaj k tomu łopjeno III, IV w přidawku, horni džel.

b) Džělaj wokoło čola a za tyłom buštej wužšej a zo byštej trochu kruće sedžaloj, připinychu zaso jedyn džel k druhemu, přědkni podlěšichu, tak zo móžachu jón pod brodu kruće zwjazać. Přědnja šlebjerda pak bu jenož hišće z džěla z cankami wobrubjena. Hač do 1880/90 bě tónle raz woznamjenjenja žony z wašnjom. Tola cyłemu tutemu hromadže styknjenemu „komotej“ rěkach hišće čěpc, plaćikej pod brodu „maška“ — abo tež hižo samemu „čěpc“! Tutu mašku pošitu z fałdkowanej židžanej lapku a z cankami wobdatu, mějachu drje jako cyłkej přislušacy, tola cył za sebje wobstejacy džel, kotremuž jako pars pro toto potom „čěpc“ rěkach.³³ Na stary serbski čěpc dopomina prajenje: Sebi čěpc stajic hdyž so tola džens jenož pod brodu tyknje! Přědkne džěle nad čolom, kiž maju jenož wokoło spani canki, pak hižo na nowu dobu wuwieća pokazuja.

II.

Zwisowacy „komot“ so zaso džěli. Zadny džel wokoło tyła bu zaso šěrši, ale za to mjeńši. Z cyłeho přědkneho nahlowneho plátka běštej dwaj dolhej džělaj po bokomaj a prajichu jim tež tehodla pobočniki, nabočniki, tykawki a dim. pobočniki, nabočnički, tykawčki. Pomjeńšenki pokazuja na pozdžiše wuwieće. Zo zakładnych typiskich for-

³³ Tutu cył přetworjenu formu starosłowjanskeho čěpca hišće wokoło 1895 jednorje jako „Frauenhaube“ pomjenować, je wopaki. Schmidt-Seyf.-Sponsel, op. cit. wotrězk „Wend. Trachten“. Zo je Mucy, kiž drje je drastu wopisował, tutemu z našich najlěpšich znajerjow cyłeho serbskeho ludstwa, so tutón zmylk podsunyl, sej z teho wujasnju, zo so při tak wulkich składnosćach, kaž tamna Drježdžanska wustajeńca 1896 a po kotrež so w mjenowanej knizy potom rozprawješe, te „najstarše“ drasty a džěle drastow zwučahuja a tak so tež wopisuja. Je so snano dyrbjal na njejasne wopisowanja spušeć, dokelž džěn sam njeje stajny a direktny zwisk z drastu kat. Serbow měl.

mach móžemy troye přeměnenja pobočnikow rozeznawać, kaž je na wobrazu III (horni džěl), IV (delni džěl) zady w přidawku wohladamy.

1. Pobočnikaj běštej runej, wobr. II, 1.
2. Canki buchu polkulojtnje na runy pobočnik přišity, wobr. II, 2.
3. Cyły pobočnik bu kulojty a zwosta hišće wuzki, wobraz II, 3.

Hdyž Serbowka žarowaše, běchu pobočniki a natyčk bjez cankow. Drje samo so rozumi, zo mjez I a II běchu hišće překhodne formy, při čimž jedyn raz pobočnika hišće wobsteješe, mjez tym, zo so druhi hižo přidruži. Tudy so nam jedna hłownje wo zasadne formy.

III.

1. Pobočnik wjele wjetši a šěrši zrosće a dóstanje předku pokulojtu formu, zady je runy. Wobr. V, 1.
2. Pobočnik bu předku dospołnje kulojty. Wobr. V, 2.
3. Džensnišej pobočnikaj: Pobočnik je wostał polkulojty, tola je so dospołnje zmoršćil na njenahladny mały čwačk. Nahladne a rjane su zwostale šeroke canki dokoła wokoło. Wobr. V, 3 w přidawku.

IV.

Tež džensniši „čěpc“ bě so po času přeměnił:

1. Čěpc je najprjedy wulki a trochu njelepy, z canku wokoło. Maška je z jednorej lapku pošita. Za srjedźny džěl bjez canki, jazyčk, so čěpc za kapu přitykuje.
2. Čěpc dóstanje wuzku — dołhu formu. Wobr. IV, 2.
3. Rozměry so wurunachu. Čěpc pak bu přez to mjeńši. Tónle „čěpc“, wupyšeny z dobrymi šerokimi cankami, je z pobočnikomaj džensa jeničke wosebite znamjo ženjeneje žónskeje w serbskej katolskej wukhodžowańskeje drasće. Lapka, kiž so po wašnju holčich bantow zfałdkuje a na mašku — twjerdy spódny džěl pola čěpca — zešije, je rjenje z róžičkami zwušiwana abo namolowana. Delni čěpc, wobr. VI, 3 předstaja džensn. čěpc ženjeneje žony.

6. Kemšaca drasta.

Kemšaca drasta je wotdžěl njedzelskeje drasty katolskich Serbow. Je za žony a holcy samsna. Napadne tu teje drasty je wulke nahłowjace rubišćo najlěpšeje tkani-ny: Kašimir abo žida. Rubišćo a rubiško stej džěn wot starodawna sem ryzy serbskej nahłownej wodžeći. Wonka na wsy je Serbowka rubiško tež stajnje za tajke měła a začuwała. Wšědnje trjeba so jenož małe rubiško, kaž to

hižo na druhim městnje rozložich. Njedzelske abo kemšace rubiško je po barbje wšelke, pak jasnoswětle pak čmowe, za tym hač je cyrkwinski čas. Po tym so tež zložuje jednorosć abo bohatosć wupyšenja, z wobrubjacymi francami abo z druhim. Rubišćo sej Serbowka na třiróžk tak wokoło hłowy položi, zo cyłu hłowu a šiju zawodźewa a jenož mjezwočo wostanje njezakryte. Pod brodu a na ramjenjomaj sej je z jehličku přityknje, přednej kóncaj sej do jednoreho suka zwjaza. Wulki „róžk“ po khribjeće wisa a ze wšelkimi wušiwanjemi, čornymi a pisanymi, abo z našićom wudebjeny.

5. Wote mšě.

Kulwatu formu rubišća nad čołom dawa „štryncušć“, kiž so zady na tyle zwjaza. Wobsteji z běleho ztwjerdnjeneho platu z wuzkej canku, kiž so pod rubišćom khowa. Čorny nahłowjacy bant, ale z mjeńšimaj seklomaj hač hewak, sformuje wulki „róžk“ rubišća. Rabicy a Róžant rozeznawa mjez „bantom“ a mjez „šnórkami“. Bant njeje dale wosebity, ma dołhej kóncaj ale małej sekli abo wokřidle. „Šnórki“ su tak wjele kaž „dobry bant“.

Kemšaca kuta je pola žonow přeco čorna. W zym-
skim času khodža w „kuntušu“. Slynje z wołminu
wukładžena, z posamentami wudebjena kuta je znutřka
ze wšelkimi kožemi wutykana. Šěroki „kožuch“ abo
„pjele“ ma zwonka tež drohe bramate wobšića. „Kemšaca
fala“ z muselina abo róžičkateje židy wokoło pasa pod
kutu připinjenej, wučini raz tuteje kemšaceje drasty. We
Kulowskej wosadže je woblubjene wašnje, a tež we
Radworju jo wobkedžbujemy, na wulkich swjatyh dnjach
a w róčnych časach, měc rubiščo a falu jenaku. Kulow-
čanki tomu praja „oneug“ a w nim rady khodža. Druhe
kónčiny to nimaju za rjane. Delnja drasta a wobuce je
kaž hewak: čorne nohajcy a čorne črije, po móžnosći ze
nizkimi pjeńkami.

W městach khodža wosebje mlode Serbowki najbóie
bjez rubišća, za to we wulkim nahłowjacym banće k Bo-
žim službam. Serbske wulkoměšćanki su wulke nahłowja-
ce rubiščo drje dospołnje wotpoložile a khodža stajnje we
čornym banće. Sym to w Drježdžanach wobkedžbowal.

7. Drasta slónki abo kmótry.

(Hlej wobraz: Serbski kwas.)

Wurjadnej drasće ženjeneje žony stej drasta slónki
abo kmótry a kwasna drasta. Čorna zwjeršna suknya a
židžany pjezl, běla židžana fala z pasbantom a wulke kmó-
třace rubiško so lědy dale rozeznowa wot družčeje abo
kmótraceje drasty knježnow, kaž ju na str. 98 sć. wopisach.
Město wšedneje čorneje kapy je slónka w „cankatej ka-
pje.“ Tuta kapa je z čorneho somota a ma do koła woko-
lo drohe canki. Wot nutřka je wobrubjena z čerwjenoži-
džanym bančíkom, kiž přědku cyle derje wohladaš. Zo
bychu dobre, zdžinjane canki prawje krute wostale, je we
želatinje womačeja. Slónka staji so čěpe a tyknje sej po-
bočnikaj. Slónči nahłowjacy bant je bjez „hłowy“. Při-
tyknje so jednorje nad tyłom k cankatej kapje. Tajka je
slónka abo kmótra.

Žaruje slónka, tak je kapa florowa z floržidžanej
canku. Znutřkowny čerwjeny woplatk a čerwjeny bančík
stej potom módrej. Slónčine rubiško ma po kromje je-
nož jednore plátowe canki. Čěpe je čorny, tohorunja
z jednorej canku, wokolopasacy bant běly z čornoróža-
tym našićom. Módra barba, kotraž je powšitkownje we
serbskim ludowym začuću cuza abo mało znata a jenož

porědko so w narodnej drasće nałožuje, je po mojim zdaću přiwzata a to z cyrkwinskih wobrjadow. Jako direktoru žarowańsku barbu ju w nałožku serbskeje katolskeje drasty tež hewak dale njezačuwamy. Při cankatej kapje pak je tute módre pošice so stale jako znamješko žarowanja a je džensa dospołnje tradicija. We wobrjadze cyrkwyje džěn je módra abo namódra barba barba pokuty a nakazanja.

Cyrkwiny wliw na zdrasćenja luda tež hewak přenjemóžemy. Sym hižo při njewjesćinskej nadobje, borće, na to pokazał. Tež zakryće hlówy pola wudateje žónskeje pokhadža bjez dwěla z cyrkwinskeho žórła. Pola Slowjanow je přez to nastal čepc, abo je dostał zakónsku plaćiwosć w křesćanskim swěće. Sym na druhim městnje hižo wo tom řečał.

Na kwas khodža ženjeni najbóle město pjezla w krótkich rukawach a w lackach. Šiju zawodžewa běložidžane rubiško, podobnje kaž při wukhodžowańskej drasće knježnow. Džěl rubiška wokoło šije je pošity z bělej „prósku.“³⁴

Tamne džěle tuteje kwasneje drasty su kaž pola slónki: čorna zwjeršna suknya, běla fala a pasbant, cankata kapa, čepc a pobočnikaj. Žarowanske wokołošijace rubiško je čorne. Město canki na nadšijinym džěle přińdže tu jenož běla kromka, t. m. paspel. (Tuta wobkromka so tež hewak přišywa pola pjezlowych rukawow, družčich saškow, pola kutow wokoło šije. Wobšice wokoło šije pola běložidžaneho rubiška mjenuja „wutykowanjo.“)

Mały rozdžěl jenož pytnjemy pola firmowanskeje kmótry: Město běleje fale je firm. kmótra w swětłej kemšacej fali. Tamne džěle drasty wostanu samsne.

8. Žarowańska drasta katolskich Serbowkow.

W žarowańskej drasće wosebje napadnje běla barba, kaž to hišće we wšěch dotal zdžeržanych serbskich narodnych drastach wobkedžbujemy. Leska nam sobu najstarši wobraz tuteje serbskeje žarowańskeje drasty podawa.³⁵ Wobraz předstaja Serbowku z Mužakowskeje krajiny we wulkej žarowańskej płachće. W přewažnje bělej drasće žarowachu stari Slowjenjo a wašnje, w bělej drasće žarowac je so nimale pola wšitkich slowjanskich ludow hač

³⁴ „Proska“ w słowniku njenamakach.

³⁵ Leske, Reise durch Sachsen. 1785. Str. 183.

do džensnišeho dnja zdžeržale.³⁶ Po zdaću tež wšelkim germaniskim splaham njeje było njeznate, w bělej drasće wo svojich zemrětych žarować.³⁷ Štóž by měnil, zo je tute serbske wašnje žarowanja wupožčene a přiwezate abo, zo je žarowańska drasta samo jenož někajka „kombinacija čorneje a běleje d w ó r s k e j e drasty“ 17. a 18. lětstotka, so tu jara myli.³⁸ Tomu tak njeje a žórła za wobej ludaj tu tola jasnje wo tym swědča. Wašnje, w čornej drasće žarować, hakle wokoło 14. a 15. lětstotka přez južnu europu do Němskeje začahny a bě pola Egiptowčanow, Arabow, Grekow a Židow z domom.

Přiwezni, žony a holey, zemrěteho su w katolskich kónčinach při pohrjebje we „wulkej plachće“ z dobrego platu, kotraž nimo mjezwoča cyły horni džěl žarowaceje zakrywa. Plachta je woškrobjena a zhladkowana. Wulka zadnja položca plachty saha hač k sukňam a dejnja kroma je šěroko wobrubjena. Tež tu je w štryncušku wokoło hlowy. Běla fala při žarowańskiej drasće mi njeje znate (kaž to Schneeweiß a Pannach wo Khrósćicach pisatej). Zbytne drasta: sukňja, fala a kuta su čorne. Spódnja sukňja pak je potom přeco zelena. W samsnej wopisanej drasće khodža bližši přiwezni 4 njedžele ke mši, dale při lětnym wopomnjeću zemrěteho a wudowy a syroty tež róčne časy: hody, jutry a swjatki dopoldnja k Božim službam. We wšěch wosadach je tak wašnje.

Jenož w Radworju to njeznaja, zo zrudni zawostajeni du na Božej mši we wulkej plachće zhromadnje „k woporu“. Tutemu woporu du wšitecy bližši přiwezni zemrěteho na dnju pohrjeba, w někotrych cyrkwjach tež hody, jutry a swjatki wokoło woltarja a položa tam „woporny dar“ na wustajeny talerč. Na swj. Bosćijana (20. jan.) du w Róžeńce Pěskowčenjo zhromadnje po dalnym wašnju k woporu. Žony we plachćičkach. Mortwym woprowachu hižo stari Šerbja: woporny dar mortweho wujedna. Kajki zmysl pak ma wulka běla plachta, kotraž cyłego čłowjeka dospołnje zababi? W zastarsku je bjez dwěla plachta pola katolskich Serbow była

³⁶ Na tute zažnostawizniske wašnje pola Słowjanow pokazuje: A. Fischer, Zwyczaje pogrzebowe ludu polskiego, str. 307 a slěd.

³⁷ Přirunaj k tomu: Sartori, Sitte u. Brauch. I, 156. Jenož měli tu rozeznawać mjez splahami, kiž tute stare wašnje wobkhowachu a mjez tajkimi kiž je njeznajachu abo na nje pozabychu a pozdžišo wašne wot susodnych słowjanskich splahow přewzachu a sebi přiswojichu. Su tajke přikłady! Wo tym pak pozdžišo.

³⁸ O. E. Schmidt, Die Wenden. 1926. Str. 55 slěd.

hišće wjele wjetša hač džensa! Tutón wulki zakryw měješe zawostajenych škitać a njepoznajomnych sćiníc: Stari sebi myslachu, zo zemrěty jich přez to sobu njesćehnje, džensa bychmy prajili: „Zo jich njeby smjeré sobuwzała!“

W cyłym druhim žarowańskim času su rubiško, kuta, fala a suknya přeco čorne. Takle džěci swojeju staršuju žaruja lěto a wósom měsacow, bratra abo sotru poł lěta, bližšich při wuznych 4 njedźele. — Holče banty abo žónski čěpc při wukhodźowańskej drasće staj přeni čas žarowanja cyle čornej, potom pak čornobělej. Žarowański čěpc a pobočnikaj maju jenož cyle jednoru canku. Druha drasta je čorna. Wulki pjatk su wšitcy w běłym nahłowjacym rubišku na Božich službach.

Běla žarowańska drasta je so pola Serbow z wulkeho džěla derje zdźeržala, žiwjšo hač pola wšelkich němskich splahow, kotrež su najskěrje hižo zahe ju wuměnile z čornej orientalskej žarowańskej drastu. Pola Serbow je so zakhowale začuće: Běle je mortwe. Běla drasta abo lěpje, čornoběla drasta je žarowańska drasta Serbow hižo z najstaršich časow sem. Čorna drasta je pola katolskich Serbow pokutna drasta póstneho časa.

Běla drasta pak je so samo dołho w krajinach zdźeržala, hdžež něhdy jónu Serbja sydlachu, na př. w Durinkskej. Znata slědźerka wo narodnych drastach Luise Gerbing nam tole piše³⁹:

„Als lebendiges Wahrzeichen der alten Slavenzeit tragen in einigen Gegenden, die räumlich weit auseinander liegen, Eichsfeld und oberes Schwarzathal, die Reste der weißen Trauerkleidung der wendischen Einwanderer bis in die Gegenwart hinein, die sich etwa seit dem 5. und 7. Jahrhundert, der oberen, oder auch unfreiwillig eingeschleppt, hier hernieder ließen.... Die weiße altslawische Kirchen- und Trauertracht gehört zu den Trachten, „urkunden“, die sich sicher in ununterbrochener Zeitfolge an den betreffenden Örtlichkeiten nachweisen lassen.“

Samsna spisowaćelka nam tohorunja zwobrazuje, kak je tuta žarowańska drasta we wšelkich durinkskich krajinach hišće žiwa: „Die feierlichste und eigenartigste alte Tracht, die auf dem Eichsfeld nachzuweisen ist, beansprucht die Trauer. Das Eichsfeld trauerte in Weiß, und es ist kaum fraglich, daß diese vom umliegenden Gebiet

³⁹ Luise Gerbing: Die Thüringer Volkstrachten. 1925. Str. 12.

völlig abweichende Art dem Einfluß der einstigen wendischen Volkseinsprengungen zuzuschreiben ist.

Die wohl als Kriegsgefangene seit dem Ende des 18. Jahrhunderts aus dem slavischen Osten eingeführten Wenden haben auch auf dem Eichsfeld eine besondere Rolle gespielt. Verschiedene Dörfer, wie Effelder und Pfaffschwende, hatten für die Wenden eigene Dorfteile, Sackgassen mit bezeichnenden Namen. Auch besondere Kirchtüren und Beichtstände waren den fremden Volksangehörigen zugewiesen. Weiß ist in der wendischen Lausitz die Trauerfarbe, in einigen vogtländischen Dörfern tragen noch heute alte Frauen die weiße Trauerhaube, in Weiß hüllten sich auch die Eichsfelderinnen in Trauerzeiten Haupt und Rücken. Ein weites weißes Damastleinentuch wurde in steife Längsfalten, Riefen, gelegt und so über die Schnurbätzel auf Kopf und Schulter befestigt, daß die Stirn bedeckt war und das Laken den größten Teil der Gestalt einhüllte. Karl Wüstefeld erzählt: „Bei Beerdigung hängen die Frauen ein weißes Laken um die Schulter, in Plissen gefaltet. Den Kopf bedeckte ein weißes steifes Tuch, das das Gesicht bis zu den Augen verhüllte und am Hinterkopf etwa $\frac{1}{2}$ m zum Nacken herabfiel.“

Alte Leute wußten nicht genug zu erzählen von dem feierlich-ernsten Eindruck eines solchen Leichenzuges. Auch kleine Mädchen trugen das Kirchentuch, im Notfall ein Handtuch. Bis in die Mitte der 60er Jahre hat man allenthalben weiß getrauert.⁴⁰

C. Drasta džěci.

Hólěa drasta nima ničo wosebite na sebi. W swojim małym pjezłku, krótkich kholowach, čornych nohajcach a wšědnych wysokich črijach so ničo njerozeznawaju wot měšćanskich džěci. Hinak pola holcow! Wjeski Kulowskeje wosady so tu wosebje wuznamja. Khodža tu wot 3. a 4. šulskeho lěta zwjetša w šitke džěci w serbskej narodnej drasće. Je to čas, hdyž přistupja k přěnjemu swjatemu woprawjenju. Wěm ze Sulšec, zo hižo w druhim šulskim lěće je jich tójšto džěci w swojej serbskej drasće. Něšto wurjadne wšak je, hdyž hižo hišće mjeńše džěci so narodnje zdrasća a to porjadnje. W Sulšecach widžach 3lětnu „Marku“, a Špitankec džěd mjenješe, zo jich „Marka přeco powěda, zo chce tež serbska khodzić, kaž tamne!“

⁴⁰ Luise Gerbing, op. cit. str. 87.

Z cyła maja tu naše horjanscy starši dobry přikład, hdy počínaju swoje džěci narodnu drastu woblekać: Hižo zahe ma so džěćo na narodnu drastu zwučić, hižo w šulskim času! Powšitkownje je tu pola nas tak, zo hakle w poslednich šulskich lětach, samo hakle k wotkhadej so po wašnju maćerje zdrasća. Z tym wězo lohko hrozy strach: Hdyž so holčka hižo wot małosće sama na narodnu drastu njezwučí, njech ju tež hewak wokoło sebje widzi, potom ju zwjetša bórzy praktiscy woteznaje, so ji pomału znutřkownje wotkhila a jako drohe namrěwstwo serbskich maćerjow wjacy njewaži. Z ćežka hdy so w pozdžišich lětach holca na narodnu drastu zwučí. Kóždy Serbowka pak wě a začuwa, zo so wot njeje wjacy žada, hač so jenož na narodnu drastu „zwučić“. Dyrbi džěn wědomnje ju nosyć a w njej widžeć namrěte kubła svojich přjedownikow: To je wot dawna sem naša serbska narodna drasta! Kóždy Serbowka džěn je horda na swoju swojoraznu drastu a wě, sebi ju wažić a swoju narodnu drastu lubuje!

6. Holčki z Koćiny (Kulowska wosada).

Drasta małych holčkow je samsna kaž drasta knježnow, jenož šulskemu džěsću přiměrjena. Włosy su na srjedža sćesane. Za mału kapičku je přičinjeny čorny nahłowny bant (šnórki), pod brodu su małe holče banty přitknjene. Falku sej holčka tohorunja pod kutku zwjaza.

Šnórowanje džěćo njeznaje. Wosebite wjeselo pak je za džěći, hdyž smědža při wšelakich składnosćach hić jako „małe družki“ a kóždy z nas, kiž je raz widzał „mału družku“, je hakle tak prawje začul rjanosć a něžnosć džěsća.

V. Serbska narodna drasta w naložku a wobrjadze.

Kóždy narodna drasta ma wěsty naložk a wobrjad, kotryž jenož zrozumimy z tradicije cyleho ludoweho žiwjenja a druha, kiž je hluboko zakótwjena w primitivnej zhromadnosći. Samo to powšitkowne čłowjeske so tu předobywa, njech je často podušene přez někajku zwjeršnosć abo zwonkownosć, kaž smy to we wšelakich wotřezkach pytnyli. Naložk a wobrjad je džěl cyleje ludnosće, tež naložk a wobrjad drasty. Wobsteji we wašnju, k a k ludowe kubło je žiwe w ludze, k a k swoje formy wuwija abo hewak so jewi. Tež drasta katolskich Serbow znaje naložk a wobrjad, kiž nimo přiwzateho a přinućeného hišće jasnje pokazuje zjewy powšitkowneho spočatneho zmyslenja.

Mužojo su tež w katolskich kónčinach, kaž to wšudže nazhonimy, swoju narodnu drastu wotpožili. Žona wostanje zwjetša doma, nima wulkeho zwiska ze swětom a tak krućišo zakhowa stare wašnja. Z tym pak njeje hišće rozsudžene, zo tohodla w mužskej drasće nimamy wjažy žadyn naložk drasty. Tamna stara duchowna zmyslenosć so nihdy njeje zhubila, je jenož někak podušena abo je na někajkežkuli wašnje wutworila nowe formy! Tomu jenož mały přikad! Serbja stajnje rady rejwachu. Naš mištr Bj. Krawc je džěn nam někotre serbske ludowe reje zakhował. Tež džensa Serb na rejach jenož njepřihladuje, rady sej do rejki zawjertnje a to wosebje rad na serbskim kwasu! Kóždy swój kabat wotpožiji a hordže w swojej bělej košli so wupjera, rejuje „wuslěkany“. Młodzi a stari so po tutym wašnju maja a je cyle njemóžno mjez nimi přebywać bjez toho, zo so njeby tež po samsnym wašnju měl. Su će „do rejoy wołali“, a chceš-li w towaršnosći być, potom so samo rozumi, zo to tež wobkedžbuješ a so sam tež po tym maš. Hewak bórzy na tebje řeča: „Čehodla so njewuslečeš, čehodla w rukawach njerejwaš?“ So wě, zo praktiske winy tu soburěča, tola mam za to, zo je praktiski zaměr jenož jena strona tamneho kuliskeho wobrjada.

Narodna drasta katolskich Serbowkow ma wosebity

nabožny raz. Sym hižo wliw cyrkwe na drastu, jeje wu-
pyšenje a wobrjad spomnił (borta, módry bančík při ža-
rowanju, družča drasta; běle sekle a banty maju wozna-
mjenié čistotu, čěpc). Narodna drasta jako stawčk cyleje-
ludnosće tež woprawdže swědči wo hłubokej znutřkowno-
sći a krutym nabožnym přeswědčenju katolskich Serbow.
W kóždej nowej drasće a drascičcy katolski Serb dže nje-
dželu ke mši, zo by ju z tym woswjećił. Je to powšitkow-
nje w Serbach znate wašnj. Těi w tym kruta ludowa do-
wěra: Moja nowa drasta je „woswječna“, tež ja sym přes
to z nowa so poswjećił.

Kak hłuboko su zasady cyrkwe hewak w katolskim
serbskim ludze žiwe a do wobrjada drasty přendžechu,
z toho widžimy, zo po powšitkowym měnjenju jenož
čestnej knježnje krasna družča drasta přisteji a čestnej
njewjesće borta. Je privileg kruteje Serbowki! Zwaži-li
sebi njewjesta stajić njepřislušnu bortu, zbudzuje to po-
hóršk, a lud měni, zo pohóršk so časa dosć wjeći: „Nje-
čestnej njewjesće kawka na bortu drisnje!“, derje wědžo,
zo „čestnu knježnu nječini ručany wěňčk na hłowje, ale
póćiwa duša!“

Zdawna sem sebi serbska njewjesta „bortu“ waži
z wosebitej česćownosću. Při někajkej přiležnosći so bortu
do časa stajić, njeje radzomne. Po ludowym měnjenju ma
to wšelake scěhi: Jeni praja, zo knježna sebi bórzy česć
wopanca a tak so jej prawa borta před wěrowanskim
wołtarjom zapowědži. Druzy zaso měnja, zo hišće „hórše“
njezbožo mohło wěipnu młodušku potrjechić: Žadyn młó-
dženć njepřindže, zo by wo jeje ruku prosył — k žeńtwje-
džen přeco hišće dwejo słušatej! — a zhubjena je tak
„najrjeńša nadzija“. Stare prajidmo hrozy: „Kotraž sej
bortu do časa staja, ta so njewuda!“ A tak móžeš při wše-
lakich składnosćach słyšeć wobmyslenja tutych „wuzwo-
lenych“. Haj, derje so hišće dopomnju, při wopomnjeću
tysacletneho Budyšina 1933 — jako přikład z našeho časa,
kaž sym jón wobkedžbował — w drastowym čahu sobu
skutkować, bě kóžda hnydom zwólniwa, ale so tež „bortu“
stajić a njewjesta hić? Jedna so tu tola wo najrjeńše-
zbožo, kiž sej žana nochce skazyć a tuž sej radšo trochu
přemysluje!

Tudy chcu tež pokazać na wašnj, kiž je so zakhowało
w serbskich wjeskach Kulowskeje wosady.⁴¹ Je to zdobny

⁴¹ Ze Šulšec je mi wašnj wosobinsey znate. Sym pak słyšał, zo
so naložk we wšěch wsach Kulowskeje wosady pěstuje. Mam to wot
knj. Brězanec.

naččk „k swjatemu křižej spěwac“. Knježny cy-
leje wsy zrhomadža so na wěstym dnju tydženja, zwjetša
srjedu a pjatk, a spěwaja před wjesnym swj. křižom kěr-
luše abo nabožne spěwy. Wšitke bjezporočne knježne so
wobdžela. Tuta zhromadnosć wjesnych holcow sebi wu-
zwoli „kantorku“, kotraž ze sebje powoła dvě „podkantor-
cy“. Tući wuzwoleni maju wšelake nadawki: Spěwanje při
swj. křižu zarjadować a nawjedować, při pustym wječorje
a přewodženju ze zhrom. zemrěteje so za dobre a dostoj-
ne spěwanje starać, při wjesnych swjatočnosćach so po-
starać za wupyšenje wsy a maju pak wosebje čestne pra-
wo, při procesijonach we wosebitym „kantorskim rynku“
hić. K spěwanju při swj. křižu je drasta tradicijonelnje
předpisana: Čmowomódra fala, čmowa kuta a wulke čor-
ne nahłowjace rubiščo. Tute nabožne spěwne wječory ma-
ju dospołnje ludowy raz, a wjesnjanki je tež cyle po swo-
jim zarjaduja. By było jara zajimawe přepytowanje, kak
daloko při wutworženju tajkeje zhromadneje wjesneje sku-
piny hišće praformy ludoweje zhromadnosće sobu-
kutkują.

Hluboke ludowe začuće pak tak prawje spóznejemy
pola drasty młodeje mandželskeje: Myrtowy wěňčk pyši
bortu njewjesty. Měšnik položi młodymaj mandželskimaj
mały zeleny wěňčk na hłowu. Zelene bančiki su zapleče-
ne do włosow njewjesty. Somočana borta ma zady mału
zelenu kapičku. Njewjesta je wotpožila swětłe, pisane
banty družčeje drasty. Wuzkej zelenej bantaj zmahuje-
tej so wot borty dele nimale na zemju. Z rjanymi myrto-
wymi hažkami wobtyka šwalča běly bant wokoło pasa a
khríbjet njewjesty. Nawoženja ma myrtowy kwěćelk na
lěwej stronje, zeleny wěňčk na wysokim klobuku. Na sta-
rym wobrazu z 18. lětstotka widžimy, kak tamna njewje-
sta stupa před wěrowanski wołtar ze žiwej hažku a pyša-
cym rubiškom w prawicy. Nawoženja ma tohorunja wjet-
ši wěňčk na hłowje. Tehdom bě hižo z wašnjom, pyšić
młodeju ze zelenymi hažkami a wěňčkami. Je to připad?
Ně! W tutym wašnju je zbyło primitivne předstajenje
kuzlařstwa, přez kotrež je po prostym mēnjenju móžno,
móc někajkeje žiweje abo morweje wěcy na čłowjeka pře-
njesć! Žiwjeńska móc čerstwych zelenych hažkow a zele-
neho kwěćelka, myrtoweho wěňčka a zymbolowanych ze-
lenych bantow a bančikow ma přeńć na młodeju mandžel-
skeju. Maja woznamjenić jeju strowotu a plódnosć. Ani-
malny a vegetativny zróst je w tutym spočatnym zmysle-

nju jene a to same. Drasta serbskeje njewjesty ma tak swój wosebity wuznam: Je dušiny wuraz zasadnje noweho žiwjenja!

Mužscy žaruja w čornej drasće. Žony zababja so do wulkeje běleje plachty. W zastarskich časach běchu měnjenja, zo zle duchy jich přez to njepóznaju, zo su před nimi škitani a jich sobu njestorhnu. Dale éahnu w běłym nahłowjacym rubišku holey Kulowskeje wosady wulki pjatk wječor ze svojich wjeskow do wosadneje cyrkwe, póstne kěrlušy spěwajo. W bělej plachće du žony k woporu a mloda mać, njedželniča, je we plachćicy, hdyž z džěsćom k přenjemu razej ke mši dže a k woporu ze zaswěćenej swěćku. We wulkej plachće pak, hdyž žaruje bližšich přiwuznych abo nowonarodžene džěćatko. Čornoběla drasta je žarowańska drasta katolskich Serbow. Zelena barba w žarowańskiej drasće (družći wokolo pasacy a nahłowjacy bant. Žarowanje za wotpalenych w pruskej holi: nimo bělych tež zelene banty a našića)⁴² je drje bóle jako kontrast. — Tola w bělych bantach družčeje drasty začuwamy druhe předstajenje. Běle njewoznamjenja jenož žarowanje, běla barba w prawym přiměrjenym kontrasće tołmači tež swjatočnosť, nadobnosť a wjesele. A tak chce być zrozumjena drasta, w kotrejž katolska Serbowka dže k swj. woprawjenju: Město wulkeje žarowanskeje plachty wodžeja so plachćičku, kiž je mjeńša hač plachta. Po třoch stronach ma 4 cm šěroki wobrub, nahlowna strona so zazhibnje. Plachćička a tež plachta matej so po cyle wěstym wašnju zawaleć: plachćičku zawornu na překi do třoch džělow a potom po dołhosći do džewjeć; plachtu po dołhosći do štyrjoch džělow a na překi do šěsć (nimo zawórnička, kotrež přińdže wokolo hłowy). Tak hižo na přěčnych a podołhojtych smuhach spóznaješ, hač je žona w plachće abo w plachćicy.

Plachćičku so Serbowka wodžewa na najwjětšich cyrkwinskih swjatyh dnjach, na př. na Bože Čělo. Na tutym dnju wohladaš powšitkownje wšitke žony a knježny w plachćicy, a cyła drasta je tehdy wurjadna: židžany pjezl, małe wokolo šijace rubiško, kotrež so hewak jara rědko trjeba, dobra pisana kemšaca fala a plachćička. Wulkotnje a nadobnje na tebje tuta drasta skutkuje! Njemóžu sebi předstajić hłubšeho zaćišća, kiž mam hižo wot džěćacych lět sem, hač tamny pozběhowacy éah spěwacych pobožnych kemšerkow! A hdyž hakle so dopom-

⁴² W Čisku. K. wučer Nawka na hodownej zhrom. Maćicy.

niš na smjertnu bělu płachtu žarowaceje wudowy a syroty a tudy potom widziš sněhbělu woprawjeńsku płachćičku w ćahu wyskacych wutrowow, to će jima! Tam woznam hlubokeho žarowanja, bědy a martry — — tu podatosé, dowěra a triumfalna swjatočnosť! Zda so ći, zo je w tym dónt čłowjeskeho žiwjenja scyła woznamjenjeny: Bóh je čłowjekam woboje do klina položil, wjeselo a zrudobu! Jene to druhe dowupjelnjuje!

7. Na Bože Ćělo w Radworju. Žónske w płachćičkach.

Čorna drasta je pokutna drasta. Cyły adventski čas khodži Serbowka čorna ke mši, tohorunja k spowědži. Wokoło 1890 je w Kulowje pječa bylo z wašnjom, zo džěchu tež k spowědži w bělej płachće a nimo wšědneje čorneje drasty we wokolopasacym banće.⁴³ Džensa tomu wjacy tak njeje. Suknja, fala, kuta a rubiščo su tohorunja čorne. Jenož do kašća zwoblekaja ženjenu žonu wokoło pasacy bant, bělu falu, pjezl, cankatu kapu, čěpc a pobočnikaj. To pak je tež druhdže tak. Knježnu položa w družcej drasće do kašća, bjez pjenjeznych debjeńkow (šnóry).

Mało znate, ale powšitkownje jara wobljubjene wašnje je, zo so katolska Serbowka na wysokich swjatych dnjach, tak dalokož nježaruje, wodžeja brune rubiščo ke mši. Wosebje rócne časy, dale pak tež na swjedženjach

⁴³ Schmidt-Seyf.-Spensel, op. cit. lópjeno 24.

mjeninow wosadneje cyrkwe: w Ralbicach na Katyrnu 25. nazymnika, na Měrcina 11. nazymnika w Njebjelčicach, na Symana a Judy 28. winowca w Khrósćicach a druhdze. Nahłowjace rubišćo je potom wšudže ćěmnobrunne, wupyšenje pak po wosadach wšelake. Zwušiwany różk maja wšudže za „něšto rjane“. W Radwońskej a Kulowskej wosadze maja za cyle wosebite, měć rubišćo a falu jenakej. W druhich kónčinach tuto wašnje mjenje znaja. Tola nihdže njeje móžno, zo katolska Serbowka dže dopołdnja ke mši a popołdnju k nyšporu w jenej a tej samej fali abo w samsnym rubišku.

Tak nadeńdzemy w nałožku a wobradze katolskeje serbskeje drasty, nimo zastarskich formow přeco zaso žiwe rozwiće a nowu pisanosć, kotraž je čím zajimawša, čím mjeńši je ludźik, kiž sej ju waži a jeho domizna!

Tež wumělcy su so stajnje zajimowale za katolsku narodnu drastu. Nimo wobrazow wot William Krause a Krause-Osten wo powšitkownej serbskej drasće su wosebje znate wobrazy Ludwiga Kuby a Ante Trstenjaka. Kuba je wobrazy swojej knizy „Čtení o Lužicy“ dodał, někotre z nich je „Koło serbskich spisowaćelow“ jako pisane pohladnicy wudało. Jara so spodobaju drastowe wobrazy Ante Trstenjaka a pohladnicy, kotrež stej w swojim času nakładowało Serbske studentstwo a „koło“. Originalny domizniski raz maja serbske pohladnicy našeho molerja Měrcina Nowaka („Serbska domizna“).

Hišće slowěko wo pěstowanju narodneje drasty! Wjele so rěči: „Pěstujće wašnja, drastu a nałožki!“ Smy pak ze wšeho spóznałi, zo drastu a runje narodnu drastu njemóžeš zrozumić samu za so! Sama za so zda so narodna drasta być kuriozna a dziwnuška. Narodnu drastu móžeš jenož zrozumić w cyłku ludoweho wašnja a jeho nałožkow, haj dorozumić jenož z tradicije cyłeho ludoweho žiwjenja!

To tež plaći za wašnja a nałožk drasty! Narodna drasta bjez trěbneho žiwjenja je kaž wupikana morwa klanka. Tajke klanki nohcemy a tež sami być njechamy! — Hdyž so w Kulowje małeje holčki ze serbskim mjezwočom a w wšědnej serbskej drasće prašam a mi serbscy wotmołwić njemóže, njeje to klanka w serbskej drasće? Z tym cheu prajić: Jenož zwonkownje narodnu drastu hajić a pěstować — kaž so to husto stawa na drastowych swjedženjach — bjez toho, zo mamy zrozumjenje za duchowne a cyle znutřkowne žiwjenje luda, to nam ničo nje-

pomha. Zdžeržeć a sebi wobkhować chcemy wšu tu narodnu drastu — hač so druhim lubi abo nie —, kotruž lud sam zrozumi a kotraž je zakótwjena w cyłym jeho kulturnym žiwjenju. A hdyž tak swoju narodnu drastu přestujemy we wobłuku cyłego serbskeho ludoweho žiwjenja na proste a jednore wašnje, tak najlěpje dopjelnimy wulki narodny nadawk a prawje a sprawnje podpjeramy swoje serbske ludstwo!

VI. Etymologija serbskeje narodneje drasty.

Skrótšeńki. s. = serbski, hs. = hornjoserbski, ds. = delnjoserbski, sts = staroserbski, stsl. = starosłowjanski, p. = pólski, č. = čěski, bolh. = bolharski, serbi. = serbiski, nsl. = nowosłowjanski, stcysl. = starýcyrkwinsko-słowjanski, mrus. = małoruski, rus. = ruski, sanskr. = sanskrit, kaš. = kašubiski, lit. = litawki, prus. = pruski, ně. = němski, stn. = staroněmski, srjn. = srěnjoněmski, nn. = nowoněmski,

I. M u ž s k a d r a s t a.

s l a, s l ě Hosenträger, č. šle, šlehi; p. szelki. Po Miklosich 307: stsl. slja; mrus. šlika, šlejky, štyjka; rus. šleja; lit. šlajej — stn. silo Riemen, nh. Siele.

n o h a j e y Strümpfe, p. nogawice; stsl. noga. Mikl. 303: prus. nage; n. nagel

š k ó r ň, š k ó r n j a, S t i e f e l; č. škorně; p. škornia, skorzeň. Mikl. 303: stsl. skoríní, nsl. škoreny, skornja, skorna; kaš. skorznie. Přiwuzne ze „skoru“ die Rinde, Fell — — štifle ně. (z lać. aestivali).

p ł a t Stoff. Mikl. 249: stsl. platu, platište; p. plót; bolh. plat; rus. plat; přiwuzne z lać. platis širokosé die Breite. Płat — pletu flechte (kaž plót Zaun a plót-no Leinwand).

K o š l a Hemd. Berneker 586: prasl. cuze słowo; stcywsl. košula; sanskrit košulja; bolh. košula, č. košile; p. koszula; ds. košula; lać. casula; srjně. kasele, kasel džěl ryzwa.

s u k n j a Rock; po Miklos. a Brückneru k słowu sukno, des Tuch; č. sukno, sukně; p. sukno, suknia. Wot stsl. soukati = přasé spinnen; rus. skáti, sku, skeš.

k ł o b u k Hut; bolh. kalpák, sanskr. kálpak hohe Mütze; p. kolpak. Wotwodźuje so z turkowskeho kalpak čapka Mütze.

b r a š k a Hochzeitsbiter, ze stsl. bratr', bratrja, bratřka; ds. pobratška = der Verbrüderete.

n a w o ž e n j a Bräutigam; k zdonkej žen (žona), rus.

nowoženja = der Neuzuvermählende oder der Verlobte, slubjeny.

II. Ž ó n s k a d r a s t a.

k a p a Haube; Berneker 483: cywsl. cappa; rus. kapa; mrus. kápa; sanskr. kápa; č. kapě, kapi f.; p. kapa Gewand des Geistlichen, Mantel; hs a ds. khapa abo kapa, dim. kapička. — ital. cappallucio; lat. cappa; stnm. chappa. Miklos. 111 měni, zo je přiwuzne z p. czapka; rus. šapka; sorb. cepac; p. czepiec; hs. čěpc. — Stsl. šepel je srjněm. schapel, B. pak na tym dwěluje.

d r u ž k a Brautjungfer. Berneker, Etym. Wb. 230: K stsl. drug der Befreundete; we wšej slowjanšćinje druga abo druha die andere; hs. druha, druhi. K tomu słušeju paralele w ds.: přidružka, die Vertraute a družba, podružba, přidružba die Befreundete.

d r a s t a Kleidung. Berneker 220: hs. drasta, dr. drastwa wot drasno; p. drasnać; č. drásaní, drasati streifen, ritzen.

k m ó t r, kmótra Pate ,Patin; ds. kmótš m., kmótša f, lać. compater; pola Bernekera, Etym. Wb. I, 662: stbołh. kmotr po zdaću pozdžiša mask. twórba k słowej k motra k matra, lać. commatrem. K tomu hs. mót abo mótk, abo tež kmótrik der kleine Schelm a ds. móta abo mótk.

n j e w j e s t a die Braut. Miklos. 214: stsl. nevěsta; p. njewiasta; serbi. njevjasta, die junge Frau, des Bruders Frau. č. newesta, die Schwiegertochter. Brückner 362: altslav. nevěsta, die Unbekannte, die Fremde, die erst nach der Geburt eines Sohnes von den Hausgöttern anerkannt wurde. Wón přirunuje madžar. igen der eingeheiratete Schwiegersohn, der „Fremde“. Pfuhl pokazuje na stbołh. formach, zo wu-raz „njewjesta“ nihdy njeje „njewěsta, kiž hišće sej njeje swojeho wudaća wěsta, ale ma so wukładować jako slubjena“.⁴⁴ Těi w slowje korjeń „wjed“ (wjesé)? b o r t a Borta. Schneeweiß, Feste u. Volksbräuche, str. 35, měni, zo wěc a słowo stej němskeho pokhoda: srně. borte Rand, Einfassung, Borte; strně. borto Saum, Besatz; ds. borda Borte, wobšiwk na drasće. Serbske „borta“ hodži so přirunać ze slowakskim „parta“, štož je pječa greksk. pokhoda: parthenos —

⁴⁴ Časopis tow. Mać. Serbskeje w Bud., 1878. Str. 117—127.

parthenia.⁴⁵ Rose Julien je mēnjenja, zo je „samtene Jungfrauenkrone“ slowjanskeho pokhoda. Wona na to pokazuje, zo je tež z domom pola Sydomródnych Saksow, hdžež ju tohorunja mjenuja „Borta“ abo „Bürte“ aj e samsna kaž serbska borta.

č ě p e Frauenhaube; po Miklos. 32: čepici Haube; nsl. čepa, čepica; serbi. čepac; č. čepec, hs. čepc, ds. cepe. B. dwěluje na pokhad wot srjlač. capa „Art Kopfbedeckung“ abo swoje romaniske pokračowanje vokalizma dla. Ze samsneje winy ma za wuzamknjene prapřiwuznistwo. B. ma słowo za domoródne. Někotre samsne paralele su w grekskim. Ze slowjansk. hodži so přirunać letiski wuraz zepure = Mütze, Hut.

k u t a, khuta Frauenjacke, Mädchenjacke; po lać. cottus; franc. cote; č. kont je pječa serbski „kuntuš“, tolsta z wołminu wukładžena kuta; přirunaj franc. con-touche.

p o b o ě n i k i, nabočniki pobočniki, tykawki (tykawčki), Schläfenecken, su serbske ludowe pomjenowanja a wurazy.

r u b i š ě o, rubiško Kopftuch; Schneeweiß, Feste u. Volsbr. str. 98: rus. rubaška das Hemd; č. rubáš das Totenhemd; kroat. rubac das Schultertuch; wot rub; prasł. rob Stück Leinwand; p. rab das Tuch, der Vorhang; po Walde, etym. Wb. d. lat. Spr. 660: přiwuzne z lać. rubus, die Brombeerstaude, po prawym „Pflanze, an der man sich reißt“.

k o ž u c h der Pelz; Bern. rus. kožuch; sanskr. cywsl. kožuch; sl. to same; č. kožich; p. kožuch der Pelz; koža, rus. kóža, č. kuže, p. koža, přińdže wot koza; koža po prawom Ziegenfell.

p j e l c Pelzjacke; Brückner 408, p. pielsz, pieluchy; z tym zwisuje serb. pjelcha, pjeluški Windel. — serbi. a rus. pelena, č. plena wot pelna abo pelena, grek. pel-la, lać. pellis das Fell. Wurazaj „pjezl“ abo „pjelk“ je drje jenož zwobročane „pjele“.

b a n t, banty ně. pokhoda. Band, Bänder.

š n ó r k i die Schleifen, šnóra das Umgehänge z ně. š t r y n c u š k, pola Pfula, Wd. Wb., štryntuš k je ně. „Stirntuch“.

s l ó n k a Brautbeschützerin (nic: Salzmeste!); č. slánka; přińdže wot slonić, slónčić; p. slonić; č. slo-

⁴⁵ Pavel Sochán w „Časopis muzeálnej slov. společnosti“. 1931. Čo. 3/4, str. 65.

niti schirmen, beschützen, verdecken. Serbske „slonka“ so hižo wokoło 1700 zmylnje jako „Salzmešte“ podawa, namakamy samsny wopačny přeložk pola H. Gräve.⁴⁶ W znatym serbskim spěwje wo ptačim kwasu w němskim teksće mamy samsny zmylk zaso.⁴⁷ Wotwodźowanje wot slonić pak je tola wjele bližše hač wot słowa: sól = Salz, nimo toho pak to dokładnje jasnje spóznamy z funkeije, kiž slonka při serbskim kwasu hišće džensa ma!

c a n k a t a k a p a Frauenhaube, drje wot Zahn, gezähnt.

s o m o t Sammt. Drasta abo drasčićka ze somota je wašnje rańšich (orientalskich) krajow, kiž je wot tam k nam přišla a je džensa powšitkownje rozšěrjene. Aksamit atd.

z w j e r c h Überzug, Oberfutter; zwjercha oben, wjerch das Obere, die Decke. Potom pak tež w dalšim zmysle: wjerch, č. vrch; južnosl. vrh der Hochstehende, der Fürst. Zwjeršna suknja der Überrock.

p ł a c h t a (płachčićka) das weiße Trauertuch. Mikl. 248: serb. płachta, dim. płachčićka, č. plachta; p. plachta; polobj. plocha; rus. plachta, leinenes Tuch; runje tak plašć, der Mantel; prasl. plosk „flach“; č. plocha Fläche.

ž a r o w a n s k a drasta Trauerkleidung, hs. žarowanje pola katolskich, želenje pola evangelskich Serbow, ds. žalowanje. Brückner 661: žarowanje k zdonkej „žar“, tute ze „ger“ (gor) brennen; indogerm. guher, staroind. ghrnóti lechtet, glüht; žalowanje a želenje k zdonkej „žal“, die Trauer. We wšej slowjanšćinje. Brückner ma za to, zo zdonkaj „žar“, „žal“ pokazujetaj na to, zo Serbja ćěla svojich zemrětych palachu. — Delnjołuž. „rub“ Trauerüberwurf wot prasl. rob, Stück Leinwand.

⁴⁶ H. Gräve, Ueber die Tracht der Sorbenwenden, Neues Lausitzer Magazin, Görlitz 1833. Str. 342—47.

⁴⁷ Reinh. Michel to přeje. Mitteldtsch. Bl. f. Volkskde., 1931. 3. č. Str. 142.

X*

